

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра дошкільної і початкової освіти

Лернер Марія Володимирівна

**РОЗВИТОК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ПІЗНАВАЛЬНИХ
ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Спеціальність: 013 Початкова освіта
Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник
_____ С. М. Кондратюк,
кандидат педагогічних наук, професор
кафедри дошкільної і початкової освіти
«__»_____2021 року
Виконавець _____ М.В. Лернер
«__»_____2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні і основи розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів	8
1.1. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	8
1.2. Здоров'язбережувальна освітня галузь у Новій українській школі	14
1.3. Урок як умова розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів	21
1.4. Основи професійної майстерності у процесі розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів	28
Висновки до першого розділу	35
РОЗДІЛ 2. Експериментальне дослідження розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів	37
2.1. Рівень здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів у сучасній педагогічній практиці	37
2.2. Методика розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів.....	47
2.3. Порівняльний аналіз результатів експериментальної роботи.....	53
Висновки до другого розділу	56
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність теми. У наш час людина, її життя і здоров'я визнаються як найвищі людські цінності, оскільки вони є показником цивілізованості суспільства, головним критерієм ефективності діяльності всіх без винятку його сфер (Конституція України).

Ставлення людини до свого здоров'я, спосіб її життя, формування, збереження й зміцнення здоров'я становлять культуру здоров'я людини, що є частиною загальної культури людини.

Здоров'я людини формується з дитинства. Особливо важливим є здоров'я для дітей молодшого шкільного віку. Порушення здоров'я в період, коли йде формування різних органів і систем людського організму, може привести до неправильного їх формування, у результаті чого виникають хронічні захворювання. Крім того, під час хвороби дитина не може ходити до школи, повноцінно виконувати домашнє завдання, у результаті чого відстає від однолітків у розвитку.

Тому не викликає сумніву, що в розв'язанні проблеми формування здоров'я людини як стану її повного благополуччя в усіх аспектах фізичному, психічному, геніальному й духовному пріоритетне значення має школа. Ідеями виховання здорового покоління, свідомого ставлення особистості до свого здоров'я та здоров'я інших, формування мотивації учнів на здоровий спосіб життя просякнуті найважливіші завдання сучасної шкільної освіти (закон України «Про загальну середню освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державна програма «Діти України», Державний стандарт середньої освіти).

Практична реалізація визначених завдань залежить, насамперед, від учителя, завдяки якому процес навчання будь-якої шкільної дисципліни має стати невід'ємною частиною збереження й зміцнення здоров'я дітей.

Головним завданням у професійній діяльності педагога є здоров'язбереження учня, зокрема учителеві початкових класів: оскільки якраз

початкова школа має визначальне значення у психофізичному розвитку дитини, у цей віковий період закладаються основи здоров'я або нездоров'я зростаючого організму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням збереження здоров'я різних верств населення України, особливо дітей, посилили увагу сучасні вчені: В. Бобрицька, Т. Бойченко, М. Гончаренко, О. Дубогай, Л. Сущенко; медичні аспекти збереження здоров'я досліджували М. Амосов, О. Кононко, Ю. Лисицин, А.Хрипкова; напрями виховання здорового способу життя підростаючого покоління досліджували В. Бутенко, О. Ващенко, С.Кондратюк, С. Лапаєнко, В. Оржеховська, С. Свириденко та ін.

Необхідність формування пізнавальних інтересів до збереження здоров'я в учнів молодшого шкільного віку підсилюється й тим, що стан здоров'я сучасних школярів є незадовільним. Зокрема, за даними відомостей з охорони здоров'я нашого населення, до 80-90% дітей шкільного віку мають відхилення у здоров'ї; за період навчання у початковій та середній школі кількість здорових учнів меншає у 4 рази. За даними ВООЗ, велика частка хвороб молодого покоління має так звану педагогічну природу (навчальні неврози, потрясіння, переобтяження, перевтома учнів). Таким чином, погіршення здоров'я учнів відбувається під час навчання у школі прямо чи опосередковано.

Шкільна програма з навчання здорового способу життя «здоров'язбережувальна освітня галузь» передбачає як розширення відповідних знань, так і можливості розвитку й використання на практиці широкого спектру вмінь та навичок. Крім того, на цих заняттях формуються основні принципи здорового способу життя, які повинні стати невід'ємною частиною переконань, емоцій та моралі учнів, що висуває відповідні вимоги до вчителів та шкільної організації.

Сучасна шкільна практика потребує розв'язання питання методичного обґрунтування виконання вчителем професійної роботи, цілеспрямованої на здоров'язбереження дитини, формування її стійкого бажання вести здоровий

спосіб життя, мотивації до запобігання шкідливим впливам освітнього процесу, на забезпечення пізнавального інтересу і учнів до шляхів та методів здоров'язбереження.

Таким чином, актуальність дослідження **«Розвиток здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів»** викликана необхідністю покращення стану здоров'я учнів, забезпечення оптимального функціонування їхнього організму, запобігання надмірному напруженню психофізичної складової здоров'я.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження передбачає обґрунтування і експериментальну перевірку ефективності методики застосовування методів та прийомів розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів.

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження;
- 2) визначити рівень розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів;
- 3) теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику використання методів та прийомів розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів при вивченні здоров'язбережувальної освітньої галузі;
- 4) порівняти результати експериментального дослідження на формуальному та констатувальному етапах з метою визначення ефективності запропонованої методики.

Об'єкт дослідження процес розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів.

Предмет дослідження методика застосовування методів та прийомів розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів.

Матеріали та методи дослідження:

- теоретичні: аналіз та зіставлення різних поглядів на досліджувану

проблему, розгляд теоретичних питань з метою визначення поняттєво-категоріального апарату дослідження, обґрунтування доцільності застосування методики використання прийомів та видів робіт у процесі розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів під час вивчення здоров'язбережувальної освітньої галузі;

– емпіричні: педагогічний експеримент діагностичних методів: (спостереження, анкетування, бесіди, аналізування карток учнів); математична обробки отриманих результатів.

Елементи наукової новизни одержаних результатів: узагальнено теоретичні основи розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів (декларовано понятійно-категоріальний апарат дослідження; проаналізовано здоров'язбережувальну галузь у Новій українській школі, розкрито дидактичні можливості уроку як умови розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів; розглянуто професійну майстерність у процесі розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів); *визначено* рівень розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів (низький, середній, високий); *дістала подальшого розвитку* методика використання методів та прийомів розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів при вивченні здоров'язбережувальної освітньої галузі (спеціально сконструйовані пізнавальні методи і прийоми реалізовувалися у ході проведення нетрадиційних уроків при вивченні здоров'язбережувальної освітньої галузі).

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у подальшому впровадженні в практику початкової школи методики використання методів та прийомів робіт у процесі розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів.

Дослідницько-експериментальна робота проводилась на базі КУ Сумської ЗОШ I-III ступенів №8 Сумської міської ради. Сутність методики полягає у розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів молодших школярів в серії нетрадиційних уроків при вивченні здоров'язбережувальної

освітньої галузі, на яких здійснювалися міжпредметні зв'язки з застосуванням практичних методів та прийомів.

Апробація результатів та публікації. Основні положення і висновки дослідження оприлюднювалися і обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика» (Глухів, 2021) та Всеукраїнській науково-практичній конференції для студентів та молодих науковців «Вивчення і впровадження ідей Василя Сухомлинського в практику сьогодення» (Кропивницький, 2021).

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається з вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних літературних джерел (60 найменувань), 8 додатків, також вміщує 3 таблиць і 3 рисунка. Загальний обсяг роботи становить 93 сторінки, з них основного тексту 62 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

1.1. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Категорія здоров'я набула особливої актуальності в наш час, перейшовши у глобальну проблему існування цивілізації в окресленому часопросторі. Майбутнє кожної країни залежить від усвідомлення вагомості цієї цінності, від конкретних зусиль, спрямованих на піклування про здоров'я молодого покоління, створення сприятливих умов для його повноцінного розвитку і щасливого зростання

Отже, головною умовою повноцінного життя людини у будь-якому віці є її здоров'я. Вчені стверджують, що людину не можна розглядати окремо від навколишнього середовища, особливо коли йдеться про здоров'я, де велику роль відіграє гармонія існування людини у природі.

Варто розглянути внутрішню і зовнішню рівновагу людського організму. Щодо внутрішньої рівноваги людського організму, то її розглядають як збалансовану роботу всіх функціональних систем: серцево-судинної, дихальної, нервової та ін. Внутрішня рівновага також передбачає стан психологічної рівноваги й духовної цілісності особистості.

Зовнішня рівновага людини пов'язана з навколишнім світом це соціальне самопочуття (побут, культура, взаємини з людьми тощо) та комфортне існування у природному середовищі (температура, атмосферний тиск, інші показники).

Організмом людини досконалий, має універсальний захистом від різних зовнішніх і внутрішніх негативних впливів. Але, як відомо, здоров'я не є сталою категорією, воно постійно змінюється протягом усього життя людини. Процес збереження здоров'я закладено в самій людині і залежить від багатьох

факторів навколишнього середовища, головне, від ставлення людини до власного здоров'я та її способу життя.

Ознаками здоров'я є стан організму, за якого людина добре себе почуває, не хворіє, протистоїть інфекціям, є фізично активною, успішно вчиться або працює, повноцінно спілкується з оточуючими, вдоволена собою. Здоров'я одна з головних умов досягнення успіху в житті, реалізації своїх природних можливостей. Основна мета здоров'я – повноцінне життя й активне довголіття. Не аби яку роль у такому стані відіграє імунна система. Тому виникає необхідність уважно стежити за станом свого здоров'я і зміцнювати імунітет.

Упродовж багатовікової історії людства, на різних етапах розвитку суспільства вивченню проблеми здоров'я завжди приділялась велика увага. Представники різних наук та фахів робили спроби проникнути в таємниці феномена «здоров'я», визначити його сутність для того, щоб навчитися вміло керувати ним, економно використовувати протягом усього життя та знаходити засоби його збереження [27; 43; 57].

Людина являє собою складну «живу» систему. Її життєдіяльність забезпечується на трьох рівнях: філософському, медико-біологічному та соціально-педагогічному. Філософія здоров'я пропонує шлях пізнання людини через категорію «здоров'я», яка подає людину як усвідомлену, відповідальну істоту, здатну до управління психоемоційним і фізичним станом і має можливість досліджувати еволюцію такого феномену, як свідомість у межах самоутворюючої концепції здоров'я, в якій досягнення здоров'я неможливо без самопізнання, самоспостереження, самоконтролю [40, 47].

Медико-біологічний рівень аналізу поняття «здоров'я» пов'язаний з організмом і залежить від динамічної рівноваги всіх внутрішніх функцій, їх адекватного реагування на вплив зовнішнього середовища. Він характерний для медицини, генетики, психофізіології, які вивчають здоров'я особистості або групи людей, об'єднаних за ознакою статі, віку, способу життя, стану хвороби і визначають його як суму показників захворюваності, смертності, інвалідності, фізичного розвитку [25].

Здоров'я на соціально-педагогічному рівні пов'язано з впливом на особистість інших людей, суспільства в цілому і залежить від місця та ролі людини в міжособистісних відносинах, від морального здоров'я соціуму. Соціальне здоров'я соціуму складається під впливом батьків, друзів та ін. [18].

Протягом тисячоліть дефініція «здоров'я» зазнає багато змін у своїй трактовці. У науковій літературі одночасно використовують не тільки різні визначення, але й різні підходи до його формулювання. Найбільше визначень, розглядають здоров'я людини як функціональний оптимум, як гармонію всіх частин організму [5; 7; 45;]. Такий підхід має історичне коріння (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття «здоров'я»

Зміст визначення	Автори
Здоров'я людини – щастя. Найвище щастя закладено в мудрості	Мудрість здорового життя
Фундаментальна характеристика благополучної, прекрасної і досконалої людини	Давньогрецький мислитель Платон (V століття до н.е.)
Стан, при якому ми не страждаємо від болю й не обмежені в своїй життєдіяльності	Клавдій Гален (II століття до н.е.)
Природний стан організму, що характеризується його повною врівноваженістю з біосферою і відсутністю будь-яких виражених хворобливих змін	Велика медична енциклопедія здоров'я (1930)
Стан рівноваги між вимогами середовища й силами організму	О. Остроумов (1950)
Процес збереження і розвитку біологічних, фізіологічних, психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній тривалості його життя	В. Казначесв (1975)

Цілісний багатовимірний динамічний стан, який розвивається в процесі реалізації генетичного потенціалу в умовах конкретного соціального та економічного середовища й дає змогу людині різною мірою здійснювати свої біологічні та соціальні функції	А. Щедріна (1996)
Стан динамічної рівноваги, при якому підтримується природний гормональний фон, зберігається баланс між надходженням речовин та їх засвоєнням, між виробництвом енергії та її витратами	Доктор медицини Є. Міллер (1997)
Безперервна послідовність природних станів життєдіяльності, що характеризується здатністю організму до самозбереження й досконалої саморегуляції, підтримання гомеостазу, вдосконалення соматичного й психічного статусу при оптимальній взаємодії органів і систем	В. Колбанов (2000)

Як свідчать представлені у таблиці формулювання, вчені не мають однастайності думок і надали понад триста дефініцій «здоров'я». Вони використовують найрізноманітніші критерії, що, на їх думку, характеризують її сутність. Не дивлячись на велику кількість формулювань, суперечливий підхід до означення цього поняття, важливим є визнання того, що здоров'я передбачає стан рівноваги (баланс) між адаптивними можливостями (потенціал здоров'я) організму та умовами середовища (природного, соціального), що постійно змінюються [39].

У статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) зазначається: «Здоров'я це стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби чи фізичних вад». Таким чином можемо констатувати, що у визначенні наголошується на інтегровану сутність досліджуваної дефініції.

Вважаємо за потрібне більш детально проаналізувати визначення вченими складових здоров'я. Відтак, у дослідженнях В. Петленка, С. Попова, Ю. Антонова, А. Рогози, які мають більш ширші погляди на складові «здоров'я», що тісно взаємопов'язані між собою, діють у сукупності та передбачають комплексне визначення стану здоров'я індивіда.

Зокрема:

- фізичне здоров'я це рівень розвитку органів і систем організму, основу якого складають морфологічні та функціональні резерви, що забезпечують адаптаційні реакції;

- соматичне здоров'я стан органів і систем організму людини, основу якого складає програма індивідуального розвитку, опосередкована базовими потребами, які домінують на різних етапах онтогенетичного розвитку;

- психічне здоров'я стан інтелектуально-емоційної сфери, загального душевного комфорту, який забезпечує адекватну поведінкову реакцію. Складовими психічного здоров'я є інтелектуальне та емоційне здоров'я;

- інтелектуальне здоров'я нормальне функціонування інтелекту, що виявляється в розв'язанні різноманітних завдань вербально-логічної та логіко-алгоритмічної взаємодії із середовищем;

- емоційне здоров'я вміння людини управляти особливою формою суб'єктивного відображення інтегрованої взаємодії з зовнішнім світом, що виявляється у емоційних реакціях, емоційній поведінці та емоційному стані;

- духовне здоров'я сукупність характеристик духовного світу особистості, особистісна потреба у засвоєнні системи цінностей та якості мотиваційно-ціннісного ставлення до складових духовної спадщини;

- моральне здоров'я комплекс характеристик мотиваційної сфери і сфери життєдіяльних потреб, основу якого визначає система цінностей, напрямів і мотивів поведінки індивіда в суспільстві;

- соціальне здоров'я визначається характером взаємин особистості з соціумом, впливає із цінностей та мотивів поведінки індивіда, залежить від

характеру та рівня розвитку економічної, політичної, соціальної і духовної сфер суспільного життя [10; 11].

Об'єктивуючи вищенаведене, ми пропонуємо розуміти під здоров'ям процес збереження і розвитку біологічних, фізіологічних, психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності при максимальній тривалості активного життя.

Наразі можна констатувати, що загального, прийнятного для всіх показника, за яким можна було б визначити рівень здоров'я чи його кількість немає.

Значний вплив на здоров'я і розвиток хвороб має психологічний стан людини, що підтверджують багаторічні психолого-педагогічні та медичні спостереження. Нервові напруження викликають психоемоційні навантаження, негативні впливи засобів масової інформації, невідповідність розумової активності стану психофізичного розвитку дитини та ін. Наукові розвідки доводять, що люди, які емоційно переживають і нервують, у цілому працюють менш ефективно, ніж врівноважені.

Соціально-побутові умови впливають на стан здоров'я людини через збалансованість харчування, психологічний комфорт чи дискомфорт, фізичний стан організму людини.

Вітчизняними і зарубіжними вченими встановлено, що на здоров'я людини впливає ряд факторів, згрупованих певним чином. Встановлено, що здоров'я людини на 20 % залежить від стану довкілля. Це означає, що у людей, котрі проживають в екологічно чистій місцевості, здоров'я може бути кращим, ніж у людей, які живуть в екологічно забрудненій місцевості.

До іншої групи факторів (20 %) належить генетичний чинник (спадковість). Відомо, що у батьків, які ведуть здоровий спосіб життя, є всі передумови для народження здорових дітей. Також доведено, що негативну спадковість можна частково чи повністю усунути, дотримуючись здорового способу життя.

Як відомо, питаннями збереження та зміцнення здоров'я займається система охорони здоров'я, учені-спеціалісти стверджують, що здоров'я людини залежить від якості медичного обслуговування лише на 10 %. До функцій системи охорони здоров'я відносять професійну діагностику захворювань, висококваліфіковане лікування хворих, ефективність лікарських препаратів, профілактичну роботу лікарів щодо попередження захворювань [10].

Натомість 50% здоров'я людини (отже, суспільства в цілому) залежить від способу її життя.

Здоровий спосіб життя це людська діяльність, переосмислена крізь призму профілактичних заходів. Шкільний вік важливий етап у житті людини, протягом якого відбувається поступовий розвиток більшості систем організму. Інтенсифікація педагогічних технологій потребує удосконалення системи формування здоров'я дітей, забезпечення здійснення кожною дитиною свідомого контролю за власним здоров'ям, набуття нею навичок здорового способу життя, формування сталої мотивації всіх учасників навчально-виховного процесу до збереження здоров'я школярів. У початковій ланці освіти, згідно з Типовими освітніми програмами 1-4 класів, вона реалізується через вивчення соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі.

1.2. Здоров'язбережувальна освітня галузь у Новій українській школі

Науково технічних прогрес за останні півстоліття досяг неймовірних результатів. Динамічне життя передбачає набуття нових умінь, які потрібні кожному громадянину XXI століття, зокрема це вміння виявляти ініціативу, оцінювати ризики, критично мислити, приймати нестандартні рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати у команді, конструктивно керувати емоціями. І школа має готувати молоде покоління до нових викликів сьогодення, бути на крок вперед суспільних змін. Тому сучасним учням

потрібні навички, які виходять далеко за рамки шкільних предметів. Українська школа не реформувалася більше 50 років, зміни конче необхідні.

У зв'язку з цим рішенням колегії МОН України № 10 від 27.10. 2016 ухвалено Концепцію «Нової української школи», яка пояснює ідеологію змін в освіті та визначає формулу Нової української школи (НУШ). Концептуальними засадами НУШ є гасло «освіта для життя», тобто навчити учнів застосувати набуті знання на практиці. Більшість навчальних предметів об'єднані в інтегрований курси, одним із яких є «Я досліджую світ», він охоплює (повністю або частково) 7 освітніх галузей, серед них соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь.

У нашому дослідженні наукові розвідки будуть спрямовані на вивчення саме здоров'язбережувальної освітньої галузі.

Як відомо, провідним видом діяльності учнів початкових класів є навчання, тому пошуки можливостей підвищити активність цього процесі сприятимуть не тільки піднесенню здоров'язбережувальної підготовки учня, а й формуванню особистості в цілому.

Педагогічною наукою та шкільною практикою акумульовано багатий матеріал з активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Її психологічні аспекти розглядалися в роботах багатьох учених.

Так у дослідженнях С. Свириденко зазначено, що Л. Занкова, Д. Ельконіна, В. Давидова висвітлювали дані про можливості активізації розумової діяльності учнів початкових класів, що сприяє засвоєнню інформації, у тому числі абстрактних понять і прийомів мислення [43].

Питання активізації діяльності у розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів одне з найактуальніших проблем. Ігрові види роботи обов'язково змінюються навчальними, у ході яких слід прикладати певні зусилля, щоб активно працювати з навчальним матеріалом.

Говорячи про активізацію здоров'язбережувальної навчально-пізнавальної діяльності учнів молодших класів, при вивченні здоров'язбережувальної освітньої галузі, важливо розрізняти зовнішню

(практичну) діяльність і внутрішню (мислительну). Зовнішня діяльність (моторність) необхідний елемент процесу вміння, тому правильна її організація підвищує ефективність учіння і навчання в цілому. Проте більш важлива тут мислительна діяльність. Ця активність є оптимальним засобом досягнення вищого рівня засвоєння знань, формування вмінь, навичок і розумового розвитку.

Метою здоров'язбережувальної освітньої галузі є формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів початкових класів, застосування у повсякденному житті моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я, оволодіння знаннями, уміннями і навичками про збереження і зміцнення здоров'я, формування провідних якостей особистості. Однією з яких є пізнавальна активність. Вона виявляється у спрямованості та стійкості пізнавальних інтересів, прагненні до засвоєння знань і оволодінні способами діяльності, у мобілізації вольових зусиль на досягнення поставлених завдань. Ці якості особистості формуються, головним чином, у процесі активної пізнавальної діяльності, що реалізується через систему засобів активізації навчання учнів: зміст, методи і прийоми навчання та форми його організації.

Доцільним вважаємо дати визначання таким дефініціям як «форми», «методи» та «прийоми».

Форми навчання здоров'язбережувальної освіти і виховання, на думку як науковців так і практиків мають широкі можливості, створюючи передумови для розвитку соціальної активності учнів, їх самостійності, усвідомлення здоров'я як системи цілого ряду цінностей, розвивають здатність до моральних оцінок як індивідуального, так і суспільного ставлення до навколишнього та природного середовища. Поняття «форма» [33], як дидактична категорія, обов'язково охоплює систему структурних елементів і стійких зв'язків між ними. Цими структурними елементами є:

- загальна мета і конкретні навчально-виховні цілі, які мають бути досягнуті;

- зміст здоров'язбережувальної освіти і виховання, засоби за допомогою яких буде реалізований цей зміст;
- методи роботи педагога і учня, місце і час проведення занять та кількість учнів, які беруть участь у ньому.

Поняття «форма» не лише розкриває спосіб реалізації і висвітлення змісту, але й визначає спосіб спілкування, ефективність та практичну спрямованість роботи педагога та учнів у навчально-виховному процесі навчального закладу за певними установленими принципами, у встановленому часовому інтервалі, місці та географічних межах його здійснення. За висловом О. Сергєєв [45], взаємодія вчителя і учня регулюється певним раніше встановленим порядком і режимом.

Метод навчання це основний засіб досягнення визначеної дидактичної мети, упорядкована система взаємопов'язаних прийомів педагогічної діяльності учителя та навчально-пізнавальної діяльності учнів, направлених на досягнення поставленої дидактичної, виховної та розвивальної мети. З такого розуміння методу витікає визначення його компонентів [45].

Можна стверджувати, що в процесі навчання методи виступають як упорядковані способи взаємообумовленої діяльності вчителів і учнів, спрямованої на досягнення конкретної дидактичної мети. Педагог зазначає, що оскільки внутрішні взаємозв'язки породження і перетворення проблемного і частково-пошукового методів реалізуються на основі психолого-педагогічних закономірностей людського мислення, то їх застосування в навчальному процесі може забезпечувати високий рівень прояву факторів пізнавальної активності. А використання внутрішніх взаємозв'язків проблемного і частково-пошукового методів у процесі навчання активізують пізнавальну діяльність шляхом інтегрованого прояву функції методів у взаємозв'язку, які зокрема, використовуються у системі, що містить декілька рівнів засвоєння навчального матеріалу: рівень пізнання; рівень відтворення; рівень застосування в стандартних ситуаціях і застосування в змінених ситуаціях. Використання внутрішніх взаємозв'язків близьких по характеру методів навчання, розширює

потенційні можливості окремого методу і створює передумови для ефективної взаємодії на основі фактору пізнавальної активності [51].

Прийом є складовою частиною метода, що сприяє направленню учнів на вирішення певних навчальних задач. Дидактичний прийом включає в себе дії. Дія це акт цілеспрямованої діяльності, характеризується усвідомленням результату, умов та шляхів його досягнення. Дія визначається метою, на досягнення якої вона спрямована, і мотивом, який сприяє її досягненню. Дія включає в себе ряд операцій за допомогою яких вона здійснюється. Метод використовується для вирішення основних дидактичних задач; а прийоми, дії, операції конкретні задачі, які ведуть до досягнення основної мети. Так для засвоєння знань можна використовувати методи роботи з підручником, використовуючи такі прийоми, створення проблемної ситуації, самостійний аналіз тексту, робота з ілюстраціями, фіксування в зошиті основних термінів, складання плану [56].

У формуванні пізнавальних інтересів учнів молодших класів застосовуються різноманітні прийоми. Прийоми можуть бути частковими, узагальненими, складними і застосовуватися в рамках одного предмета, а також бути міжпредметними. Прийоми становлять систему правильних і швидких дій під час розв'язання задач і формують навчальні вміння. Поняття "прийом", "вид пізнавальної діяльності" деякими педагогами вважається синонімами. Дані терміни вживаються під час характеристики вмінь, що входять до таких групи, як початкові логічні прийоми мислення та специфічні прийоми пізнавальної діяльності. До сьогодні не вироблено програм пізнавальної діяльності зі здоров'язбережувальної освітньої галузі, хоч деякі кроки в цьому напрямі зроблено. У практиці навчання не вирізняло раціональні прийоми, вони не стали предметом спеціальної уваги науковців, учителів та учнів. Формування узагальнених прийомів є одним з шляхів розвиваючого навчання. Необхідно враховувати зв'язки і взаємовідношення між предметними специфічними значеннями, специфічними видами діяльності, логічними прийомами мислення і логічними значеннями, що входять до них. Складнощі, з

якими стикаються учні в своїй розумовій діяльності, пояснюються головним чином тим, що й досі в школі панує стихійне оволодіння операціями мислення. Ефективність використання дидактичних ситуацій залежить від якості проекту, підготовленості вчителів і учнів до його впровадження в навчальний процес [56].

У реалізації процесу розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів одним із основних моментів є визначення найефективніших для даного уроку методів. Саме методи навчання визначають характер діяльності учителя і учня, спрямовані на досягнення поставленої мети [35].

Застосування одного й того самого методу в одному випадку викликає репродуктивну діяльність, суть якої полягає у відтворюванні знань або способів діяльності за зразком. У другому спонукає учня до продуктивної діяльності, в основі якої мають бути мислительні операції: порівняння, аналіз, синтез, узагальнення.

Важливо вибирати методи, які найбільше відповідають тим чи іншим умовам навчання. При цьому слід враховувати, що методи навчання не можна стихійно обирати. Щоб оволодіти методикою вибору методів навчання, треба знати всю їх різноманітність та ефективно використовувати кожний з них. Чим більші уявлення вчителя про конкретні методи, застосовувані під час вивчення здоров'язбережувальної освітньої галузі, їх можливості та переваги, тим ефективнішим і дієвим стає сам вибір.

Вибираючи методи здоров'язбережувального навчання для засвоєння кожного компоненту навчального матеріалу, враховують етапи пізнання. У зв'язку з цим поєднання методів навчання об'єднуються цільовою установчою діяльністю учня. Так, організація процесу учіння на етапі сприймання й осмислення нового матеріалу спрямовано на залучення сенсорних, рухових і мовних механізмів. Таке поєднання необхідне, щоб в окремих фактах побачити загальне, а через частини ціле. На цьому етапі широко використовуються наочні й практичні методи. На етапі оволодіння знаннями методи навчання

спрямовані на організацію дій учнів, спрямованих на застосування здобутих відомостей до різноманітної конкретної дійсності.

Під час засвоєння теоретичного матеріалу можна виділити такі етапи: сприймання навчального матеріалу, осмислення істотних ознак, зв'язків, відношень між засвоюваними поняттями, закріплення знань, узагальнюючі висновки. У процесі формування умінь і навичок можна орієнтуватися на такі етапи: сприймання способу дій, осмислення, закріплення та їх самостійне застосування.

Подальший важливий процес це порівняльний аналіз можливостей кожного методу, який може стати провідним у засвоєнні знань і формуванні навичок, поєднані методів з урахуванням їх можливостей у розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів.

Проведений теоретичний аналіз джерельної бази з проблеми дослідження надав змогу встановити, що у процесі викладання здоров'язбережувальної освітньої галузі дійовими можуть бути такі методи:

- дискусія дослідження учнями проблем здоров'я шляхом обговорення їх у групах під керівництвом учителя;
- рольові ігри;
- робота у великих та малих групах;
- застосування методу проектів, проблемного методу навчання;
- ділові ігри у розв'язанні питань профілактики шкідливих звичок розповсюдження інфекційних хвороб;
- демонстрування наочних прикладів під час вивчення правил безпеки з практичними тренуваннями та ін.

Дані методи навчання та їх поєднання, застосування ефективних прийомів і видів роботи у процесі засвоєння знань, забезпечить високий рівень в оволодінні навчальним матеріалом і розвитку пізнавальних інтересів учнів при вивченні здоров'язбережувальної освітньої галузі.

1.3. Урок як умова розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів

Проблемі розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів на уроці присвячували свої наукові розвідки дослідники у різні часи, та найбільшій актуальності вона набула на сучасному етапі.

Формування пізнавальної активності учнів передбачає самостійний пошук інформації із різних джерел. Таким чином формуються вміння і навички творчої діяльності. Сучасна вчена, академік О. Савченко серед багатьох мотивів навчальної діяльності головним і найдієвішим визначає пізнавальний інтерес, який з'являється і зміцнюється лише за умов самостійного пошуку нових знань, напруження розумової діяльності [35].

Вчена, до головних переваг пізнавальних інтересів учнів, відносить швидке засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу. Знання, підкріплені пізнавальними інтересами, активізують розумові процеси, в учня з'являється бажання до пошуку та дослідження. Пізнавальні інтереси розкриваються через емоції або психологічні стани, такі як здивування, інтелектуальне задоволення, вони збуджують ініціативу учня, викликають бажання самостійно здобувати знання, зацікавлюють пошуком шляхів розв'язання навчальних завдань.

Зважаючи на те, що урок є основною формою навчання, а від так і головною умовою розвитку пізнавальних інтересів, найцікавіший, на нашу думку, варіант аналізу уроку з позиції його як умови формування пізнавальних інтересів у учнів початкових класів пропонує Н.Завидівська:

- методи досягнення певної вибірковості, свідомості та цілісності сприйняття під час уроку;
- характеристика методів переконання і навіювання, що використовуються вчителем;
- прийоми, які дозволяють домогтися стійкості та зосередженості уваги в учнів;

- аналіз форм роботи, які використовуються для актуалізації в пам'яті учнів
- раніше засвоєних знань, необхідних для розуміння нового матеріалу (індивідуальне опитування, співбесіда з класом, вправи на повторення та ін.) [17].

Виходячи із цього можна припустити, що вчителем обов'язково повинні враховуватися особливості таких пізнавальних інтересів, як увага, мислення, пам'ять, сприйняття саме від активізації цих процесів залежить успішність і ефективність уроку.

Проаналізуємо особливості пізнавальних інтересів учнів, необхідних для виконання поставлених перед ними завдань на уроках.

Дослідимо, що містить у собі пізнавальна галузь.

По-перше, сприйняття (мається на увазі зорове, слухове сприйняття навчального матеріалу, а також сприйняття навколишньої дійсності).

Процес сприйняття учня на уроці припускає:

- фізичний компонент (фіксація предмета або інформації, що цікавить);
- пізнавальний компонент (уміти прийняти і переробити інформацію);
- інтелектуальний компонент (уміння застосувати інформацію);
- емоційний компонент (емоційне відношення до інформації).

Розвиток сприйняття не відбувається самотійно. Важлива роль в цьому процесі учителя, який на уроках може спеціально організувати діяльність школярів для сприйняття тих чи інших об'єктів, вчить виявляти істотні ознаки, властивості предметів і явищ. У процесі навчання сприйняття учня стає більш аналізуючим, дужче диференціюючим, набуває характеру організованого спостереження, змінюється роль слова в сприйнятті.

Першочергове значення при сприйнятті має свідомість. За допомогою цієї особливості учні не просто сприймають предмети, але й дізнаються про них, визначають їх призначення, відносять до певної категорії, порівнюють із іншими предметами.

Свідомість сприйняття тісно пов'язана із цілісністю сприйняття, що допомагає одержати повні уявлення про досліджуваний предмет, використовуючи наявні знання. Треба відзначити також особливості вибіркості сприйняття, яке проявляється в тому, що кожен учень виділяє у поданому матеріалі насамперед те, що має для нього інтерес або якесь значення. Сприйняття на уроці повинно мати організований характер. Створення умов для організаційного сприйняття залежить від досвіду, умінь вчителя. Учитель повинен пам'ятати, що для того щоб учні виділили і осмислили необхідне, він повинен поставити перед ними ціль. Для цього доцільно використовувати:

- вступне слово (наприклад, сформулювати мету уроку перед його початком; повідомити план уроку і т. д.);
- відповідну інструкцію (наприклад, перед демонстрацією досвіду або переглядом відеосюжету акцентувати увагу на найважливіших моментах; провести інструктаж перед самостійною роботою і т. д.);
- використання схем, таблиць, картин;
- роз'яснення, уточнення висловлень, нових наукових термінів або рідко вживаних слів;
- нагадування або пояснення окремих фактів, що мають відношення до досліджуваного матеріалу.

Відомо, що від зосередження уваги учнів на уроці залежать швидко засвоєння знань та осмислене сприйняття навчального матеріалу, тому завданням вчителя є направити свідомість учнів на зміст навчальної роботи, залучити їх у діяльності. Велике значення має стійкість уваги, що забезпечує у ході уроку не тільки сприйняття пояснення навчального матеріалу вчителем та розуміння відповідей інших учнів, але й вміння сформулювати власну відповідь на поставлені запитання, міркувати, доводити. Тому вчитель обов'язково повинен забезпечувати на уроці «зворотний зв'язок».

Успішний розподіл уваги допомагає учням одночасно слухати пояснення вчителя і письмово фіксувати основну думку. Однак треба пам'ятати, що

найбільша ефективність досягає в тих випадках, коли, по-перше, одна з дій є звичною для учня, а, по-друге, обидва види дій підпорядковані чітко поставленій меті.

Концентрація уваги забезпечує ефективність виконання самостійних завдань, уміння зосередити свою увагу на послідовне чергування дій для досягнення певної мети, наприклад, аналіз умови завдання та обдумування способу його вирішення і здійснення.

Особливе значення надається відволіканню уваги учнів на уроці. У психолого-педагогічній літературі виявлені основні причини відверненої уваги на уроці (дослідники стверджують, що в багатьох випадках провина за відвернену увагу учня належить саме вчителю):

- неготовність учнів до уроку (запізнення, перепитування, немає необхідного до уроку і т. д.);
- неготовність до уроку вчителя (непідготовлена наочність, дошка, пауза в роботі і т. д.);
- зауваження вчителя;
- оголошення для учнів під час уроку;
- недостатній або монотонний темп роботи;
- відсутність урахування індивідуальних особливостей учнів (хтось справляється з роботою швидше і починає відволікати інших, інші довше включаються в роботу).

Для організації уваги школярів на уроці вчителю рекомендується:

- задати гарний темп роботи учнів;
- чіткість, доступність і стислість пояснень, які даються до роботи і не повторюються під час виконання завдання учнями (якщо буде необхідно, можна дати додаткові пояснення індивідуально, по можливості не відволікаючи інших дітей);
- забезпечити максимальну опору на активізацію розумової діяльності дітей (ставити перед ними завдання на порівняння, узагальнення і т. д.);
- різноманітніти види та форми роботи на уроці;

— забезпечити включення до навчальної роботи всіх учнів класу.

У додатку Б поданий зразковий план спостережень на уроці за увагою учнів.

По-третє, пам'ять (полягає в тому, що учень не тільки володіє сутністю інформації на рівні механічної пам'яті, але й здатний її усвідомити, використати).

Пам'ять дозволяє закріпити досягнуті в навчанні результати, зберігає їх і забезпечує, за необхідності, їхнє відтворення.

Запам'ятовування, як правило, здійснюється учнями під керівництвом учителя. Саме вчитель показує спеціальні прийоми логічної обробки матеріалу, застосовує різні вправи на засвоєння. У процесі оволодіння навчальним матеріалом на уроці учнями використовується механічне і значеннєве запам'ятовування. Механічне запам'ятовування це запам'ятовування без встановлення логічного зв'язку між частинами. Його основною умовою успішності є частота повторення. Треба відзначити, що, наприклад, без механічного запам'ятовування неможливо засвоїти рідну та англійську мови. Значеннєве запам'ятовування неможливе без мислення. Прийоми, що сприяють значеннєвому запам'ятовуванню навчального матеріалу:

- чітко розуміння того, що саме треба запам'ятати і засвоїти;
- заучувати матеріал рекомендується повільно для полегшення його осмислення;
- намагатися надавати матеріалу для запам'ятовування емоційного забарвлення;
- включати запам'ятовуваний матеріал у практичну діяльність;
- використовувати повторення.

Важливе місце у процесі пам'яті приділяється процесу збереження того, що запам'ятовується. Збереження необхідного навчального матеріалу стає можливим завдяки:

- установкам зберегти необхідну інформацію;
- глибині розуміння заученого матеріалу;

— повторенню (для повторення доцільно використовувати "наочність, придумування власних прикладів та ілюстрацій; виконувати завдання на порівняння, класифікацію і узагальнення пройденого матеріалу; включати старий матеріал у вирішення нових навчальних завдань і т. д.).

І, нарешті, відтворення навчального матеріалу залежить від ряду умов:

- активності школяра при засвоєнні матеріалу;
- подання заученого матеріалу як одне ціле;
- упевненості у власних силах учня;
- постійної готовності до відтворення навчального матеріалу;
- знання прийомів пригадування.

Таким чином, і вчителів при підготовці до уроку, і учням на уроці доцільно пам'ятати існуючі закони пам'яті:

Для кращого запам'ятовування учнів необхідно змусити думати, тому що пам'ять тісно пов'язана з мисленням.

Формувати інтерес школярів до предмета, тому що інтерес до досліджуваного матеріалу підвищує продуктивність запам'ятовування.

До майбутньої роботи з матеріалом уроку учнів треба підготувати завчасно, наприклад, попередньо прочитати що-небудь популярне на цю тему.

У додатку В поданий зразковий план спостережень за особливостями процесів пам'яті в школярів на уроці.

По-четверте, мислення (найбільше значення мають логічне і образне мислення, а також якості розуму (самостійність, гнучкість, критичність, глибина).

Перед кожним учителем постає завдання формування у школярів активного, самостійного і творчого мислення. Вирішення цього завдання пов'язане з передачею знань шляхом підведення учнів до самостійних висновків з відомих фактів.

- постійно формулювати перед учнями проблему;
- більше давати завдань, які передбачають порівняння;

- використовувати письмове мовлення, яке сприяє розвитку мислення;
- пропонувати брати участь у суперечках, дискусіях;
- використовувати нестандартні задачі та завдання.

Безумовно, перед учителем постає завдання розвитку якостей розуму в школярів, які припускають:

Проблемний підхід до зазначених проблем дослідження:

Кмітливість, оригінальність і обґрунтованість висунутих проблем, їхню постановку.

Ясність розуміння поставлених проблем, точність у визначенні проблеми.

Оперативність мислення застосування розумових операцій для вирішення поставлених завдань, спонукання до пізнавальних процесів, які є необхідними для вирішення певної проблеми, вживання різних методів і способів, які сприяють їх найпродуктивнішому вирішенню.

Динамічність вирішення вміння швидко, творчо розбиратися в ситуації, що створилася, швидкість реагування на сформовану ситуацію.

Широта мислення це діапазон можливостей керівника, який проявляється у продуктивності творчого підходу при вирішенні проблем навчально-виховного процесу.

Сутність думок може бути представлена у вираженні всіх провідних характеристик, факторів, закономірностей керівництва навчально-виховним процесом і педагогічним колективом.

Творча думка в постановці проблеми перед педагогічним колективом, пошукова діяльність.

Самостійність мислення полягає в постановці теоретичних положень, висунутих для вирішення поставленого завдання.

Систематичність мислення, уміння привести у систему ціль проблеми та способи її досягнення.

Логічність мислення – розвиток послідовності та аргументованості розумової діяльності, уміння робити узагальнюючі висновки.

Для розвитку мислення вчитель, як правило, пропонує учням виконати певне завдання, що дозволяє не тільки перевірити рівень засвоєння матеріалу учнем, але й сприяє розвитку мислення. Як показує аналіз джерельних розвідок, навчальні завдання можна класифікувати за розумовою операцією, що лежить в основі їхнього виконання (наприклад, виділяють завдання на класифікацію, порівняння, конкретизацію і т. д.).

У додатку Г запропонований зразковий план спостереження за розумовою діяльністю учнів на уроці при формуванні понять.

Таким чином, педагогові слід постійно використовувати прийоми, види, методи та форми уроку які сприяють розвитку в учнів пізнавальних процесів.

1.4. Основи професійної майстерності у процесі розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів

Проаналізуємо педагогічну майстерність учителя у процесі розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.

Так, деякі вчені [3, 13, 25, 28] визначає майстерність як оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками, які дозволяють фахівцеві успішно досліджувати ситуацію (об'єкт і умови діяльності), формулювати професійні завдання виходячи із цієї ситуації, і успішно їх вирішувати відповідно до цілей. При цьому дослідниця відзначає, що майстерність педагога являє собою такий рівень діяльності, при якому він успішно вирішує професійні завдання. До структури майстерності входять професійні знання, уміння, навички та володіння ними. Також нею розроблено п'ятирівневу систему педагогічної майстерності, яка є широко відомою і затребуваною в педагогічній практиці:

- 1) репродуктивний (педагог уміє передати свої знання іншим);

2) адаптивний (педагог уміє не тільки подати інформацію, але й трансформувати її у використанні до особливостей об'єкта, з яким має справу);

3) локально-моделюючий (педагог уміє не тільки передавати і трансформувати інформацію, але й моделювати систему знань з окремих питань);

4) системно-моделюючий (педагог уміє моделювати систему діяльності, яка формує систему знань зі свого предмету);

5) системно-моделююча діяльність, відповідно до якої педагог уміє моделювати систему діяльності, що у свою чергу формує в учнів необхідні властивості.

У свою чергу, інші вчені вважав, що педагогічна майстерність «це синтез наукових знань, умінь і навичок, методичного мистецтва і особистих якостей учителя». Оволодінню педагогічною майстерністю, стверджує автор, сприяють: а) стійкий інтерес і схильність до роботи з дітьми; б) спостережливість і терплячість; в) здатність до аналізу, систематизації та узагальнення; г) творча уява; д) педагогічний такт. Тому високий рівень майстерності вчителя має на увазі, по-перше, глибоке знання предмета на рівні сучасних досягнень науки; по-друге, гарну методичну озброєність учителя; по-третє, вміння бачити дитину у колективі, розуміти її запити; по-четверте, вміло використовувати особисті якості при організації діяльності учнів [2, 26, 43, 55].

Слід зазначити, що вчені, визначаючи сутність професійної майстерності педагога, підкреслює, що «педагогічну майстерність слід розглядати як цілісне соціально-психологічне утворення, яке включає в себе певні, взаємозалежні та взаємообумовлені компоненти, що становлять специфічну систему». До структури педагогічної майстерності ним включені наступні компоненти: психологічна та етико-педагогічна ерудиція, група професійних здібностей, педагогічна техніка, а також ряд професійно необхідних якостей особистості [31, 32, 49].

Як видно,

Так, вчені виділяє чотири складові частини педагогічної майстерності:

- майстерність організатора колективної та індивідуальної діяльності дітей;
- майстерність переконання;
- майстерність передачі знань і формування досвіду діяльності;
- майстерність володіння педагогічною технікою.

Особливе місце в структурі майстерності вчителя займає педагогічна техніка, під якою розуміють сукупність умінь і навичок, які необхідні для ефективного застосування системи методів педагогічного впливу на окремих учнів і колектив у цілому: вміння обрати правильний стиль і тон у звертанні до учнів, вміння управляти увагою, відчуття темпу і т. д. [32, 39, 45, 51].

Якщо все різноманіття вмінь і навичок педагогічної техніки об'єднати в групи, то структура цього важливого компонента майстерності вчителя може бути виражена такими загальними вміннями:

- мовні вміння мімічної та пантомімічної виразності;
- вміння управляти своїми психічними станами і підтримувати емоційно творче напруження;
- акторсько-режисерські вміння, що дозволяють впливати не тільки на розум,
- але і на почуття учнів.

Сучасні вчені виділяють п'ять критеріїв, які відображають основні сторони діяльності педагога в навчанні, ці критерії позначені як критерії навчальної діяльності і є стимулюючими в процесі розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів:

- стимулювання і мотивація особистості учня;
- організація навчальної діяльності;
- володіння змістом і його дидактичною організацією;
- організація та здійснення професійно-педагогічної діяльності в процесі
- навчання;

— структурно-композиційна побудова навчального заняття.

Проаналізуємо критерії більш докладно.

I. Володіння змістом і дидактичною його організацією:

Володіння змістом освіти (знання змісту і застосування його на практиці).

Науковість змісту, його новизна і використання результатів своїх досліджень.

Доступність змісту.

Розвиваючий і виховуючий характер змісту.

Відбір оптимального за обсягом змісту та виділення в ньому головного, суттєвого.

Опора на відоме (актуалізація колишніх знань), зв'язок нового матеріалу з раніше вивченим.

Встановлення внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків.

Поєднання абстрактного і конкретного в змісті.

Розмаїтість засобів подання змісту.

Орієнтація змісту на формування системи знань, умінь, навичок.

II. Організація та здійснення навчальної діяльності педагога:

Володіння всіма видами навчальної діяльності та їхнє поєднання.

Орієнтація навчальної діяльності педагога на організацію пізнавальної діяльності учнів.

Прояв конструктивних, організаційних і комунікативних умінь.

Педагогічна техніка (мовлення, жести, встановлення контакту з аудиторією, форма і структура пред'явлення інформації, техніка застосування засобів навчання, вміння зосередити увагу на аудиторію, увагу відповідачеві, вміння вислухати).

Наукова організація педагогічної роботи.

Вибір оптимальних форм, методів, засобів навчання і характеру керівництва навчальною роботою учнів на кожному етапі навчального заняття.

Педагогічний такт. Уміння володіти собою, своїм настроєм.

Уміння здійснювати перебудову своєї діяльності. Імпровізація.

Творче відношення до діяльності. Творче використання досвіду викладачів. Власні педагогічні знахідки.

Використання в педагогічній діяльності особистісних якостей і можливостей. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності.

III. Організація навчальної діяльності школярів:

Чітке формулювання мети, постановка завдань і доведення їх до учнів.

Побудова навчання як системи організації навчальної діяльності учнів на різних етапах уроку. Вибір найбільш раціональних видів діяльності учнів щодо оволодіння навчального матеріалу.

Вибір методів навчання відповідно до поставлених завдань, змісту і можливостей учнів.

Система організації самостійної аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, формування пізнавальної самостійності.

Урахування індивідуальних особливостей і можливостей школярів, індивідуалізація та диференціація в організації навчальної діяльності.

Поєднання індивідуальної, групової та колективної форм діяльності учнів.

Навчання прийомам пізнавальної діяльності.

Розмаїтість засобів організації навчальної діяльності.

Врахування труднощів, які зустрічаються при засвоєнні змісту, і дидактична підготовленість до їх подолання.

Оперативне коригування навчальної діяльності.

IV. Педагогічне стимулювання та мотивація навчальної діяльності учнів:

Використання можливостей педагогічного впливу на особистість учня компонентів навчального процесу (особистості педагога, змісту освіти, форм, методів, засобів навчання).

Формування мотивів навчання.

Застосування методів стимулювання навчальної діяльності (педагогічна вимога, заохочення, покарання, змагання, суспільна думка).

Формування пізнавального інтересу.

Поєднання контролю і самоконтролю у процесі навчання як стимулюючого впливу.

Поєднання вимогливості та поваги до особистості учня. Опора на позитивні якості й особливості учнів.

Мікроклімат. Взаємини педагога з учнями, стиль спілкування і керівництва в процесі навчання.

Формування боргу і відповідальності в навчанні.

Виховання творчого відношення до навчання.

Професійна орієнтація та формування професійної спрямованості особистості.

V. Структурно-композиційна побудова уроку

Виконання основних функцій педагогом у процесі навчання (комплексне вирішення завдань освіти, виховання і розвитку).

Вибір найбільш доцільної структури навчального заняття відповідно до розв'язуваних завдань і особливостей навчального матеріалу.

Цілеспрямований взаємозв'язок і взаємодія основних компонентів навчального процесу (педагог учні зміст).

Вибір засобів здійснення педагогічної комунікації (форми, методи, засоби навчання, методи педагогічного стимулювання та мотивації). Доцільність їхнього використання відповідно до поставленої мети і змісту навчального заняття.

Чіткість, логічність переходу від етапу до етапу, поєднання ланок навчального процесу між собою.

Раціональний розподіл часу між етапами уроку. Вибір потрібного темпу навчання, усунення непродуктивного витрачання часу.

Оперативне коригування уроку.

Підвищення інформативності навчання (збільшення обсягу знань, що засвоюються за один і той самий час).

Створення оптимальних умов для навчання.

Підбиття підсумків уроку і орієнтація на здійснення самостійної роботи.

Тепер проаналізуємо узагальнений результативно-особистісний показник, який пов'язаний з результатами професійної діяльності, що відноситься як до учнів, так і до педагога. Він охоплює успішність навчання; комплексне вирішення завдань освіти; виховання і розвитку учнів; ступінь перекладення учня з рівня «об'єкт навчання і виховання»; удосконалювання своєї професійної діяльності; професійно-педагогічну і соціальну значимість особистості педагога.

1) Успішність навчання:

- формує в учнів інтерес до свого предмета;
- формує міцні навички та вміння;
- вчить застосовувати знання, уміння та навички;
- формує систему знань, навичок і вмінь.

2) Комплексне вирішення завдань освіти, виховання, розвитку учнів:

- вчить долати труднощі, проявляти наполегливість і вольові зусилля у вирішенні завдань освіти, виховання, розвитку;
- формує науковий світогляд;
- формує колектив і особистісні якості учнів, розвиває здібності й виховує творче відношення до навчання;
- формує відповідальність за результати навчальної діяльності та поведінки.

3) Удосконалювання професійної діяльності:

- постійно вдосконалює знання, навички, уміння;
- постійно веде пошук нового в роботі, проявляє творчість;
- вивчає досвід інших педагогів;
- аналізує та узагальнює особистий досвід роботи;
- відповідально ставиться до діяльності та її результатів.

4) Професійно-педагогічна та соціальна значимість особистості педагога:

- сформованість професійно значимих особистісних якостей і ціннісних орієнтацій і відносин;

- авторитет серед педагогів;
- авторитет серед учнів;
- досвід використовується іншими педагогами.

5) Ступінь перекладення учня з рівня «Об'єкт навчання і виховання» на рівень «Суб'єкт навчання і виховання»:

- навчає прийомам навчальної діяльності;
- формує пізнавальну самостійність;
- формує мотиви навчання;
- прищеплює вміння та навички самоосвіти і самовиховання;
- формує активну життєву позицію і потребу в самовихованні та самоосвіті.

Таким чином можемо констатувати, що результативно-особистісні показники також пов'язані з основними компонентами навчального процесу. Наприклад, з учнями пов'язані успішність навчання, комплексне вирішення завдань освіти, виховання, розвитку учнів, ступінь переходу учня з рівня «об'єкт навчання і виховання» на рівень «суб'єкт навчання і виховання».

Висновки до першого розділу

Актуальність проблеми здоров'я нації в наш час стала не тільки предметом наукових досліджень, а й першочерговим завданням держави. Національна доктрина розвитку освіти в Україні окреслює стратегічні напрями розвитку освіти до рівня загальнонаціональних пріоритетів як засобу формування освіченої, фізично і духовно здорової української нації.

Зосередження на збереженні життя і здоров'я не з'являється в людини само по собі, а формується як наслідок відповідно педагогічної дії, тому в структурі здоров'язбережувальної педагогіки особливе значення має педагогічний компонент, сутність якого полягає в тому, що навчатися зберігати та формувати здоров'я необхідно з дитячого віку.

Залучення учнів до збереження свого здоров'я це процес соціалізації особистості, створення рівня душевного комфорту, що закладається в дитині на все життя. Здоров'язбережувальна педагогіка має сформувати в учнів спеціальні знання, уміння і навички збереження та зміцнення свого здоров'я, створення індивідуального здорового способу життя, а з іншого передбачати можливості здійснення самостійних спроб учня удосконалення себе, свого тіла, психіки, емоцій, працювати на розвиток своїх здоров'язбережувальних здібностей, виховувати гуманне ставлення до світу, до оточення, до самого себе.

Практична реалізація визначених завдань залежить, насамперед, від учителя, доцільного використання ним ефективних методів, прийомів та видів робіт в процесі розвитку пізнавальних інтересів учнів молодших класів, завдяки чому процес навчання має стати невід'ємною частиною збереження й зміцнення здоров'я дітей. Не менш важливим є й те, щоб учитель слугував прикладом здоров'язбережувальної поведінки.

За виключної важливості професійно-педагогічної діяльності всіх шкільних педагогів провідна роль у здоров'язбереженні учня належить учителеві молодших класів: адже саме початкова школа має пріоритетне значення у формуванні основ здоров'я або нездоров'я дитини.

Формування здоров'язбережувальних знань, умінь і навичок реалізується в умовах Нової української школи через вивчення соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

2.1. Рівень здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів у сучасній педагогічній практиці

Експериментальне дослідження здійснювалося на базі Комунальної установи Сумської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №8 Сумської міської ради на уроках з вивчення здоров'язбережувальної освітньої галузі. У дослідженні брали участь: 2 вчителі, учні 3-го та 4-го класів (40 чоловік) та їх батьки (50 чоловік).

В експериментальну і контрольну групи входили діти з приблизно однаковим рівнем розвитку в 3 класі група №1, 4 класі група № 2.

Експериментальна робота складалася з трьох взаємопов'язаних етапів педагогічного експерименту (констатувального, формувального та контрольного). Метою констатувального експерименту була перевірка рівня розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів при виконанні різноманітних завдань, які носять пізнавальний характер.

Завдання констатувального експерименту:

- виявити стан пізнавальних інтересів в розумовій діяльності учнів;
- виявити у дітей наявність вмінь та навичок виконувати завдання нетрадиційними методами;
- визначити рівень пізнавальних інтересів дітей у класах.

Першим напрямком нашого дослідження було встановлення стану розвитку пізнавальних інтересів в розумовій діяльності учнів, для цього були визначені показники:

- 1) інтерес до розумової діяльності;

- 2) вміння бачити емоційний стан інших людей;
- 3) вміння співпереживати, спостерігати за навколишнім, бачити зміни;
- 4) наявність порівняльного сприйняття;
- 5) вміння аналізувати виконану роботу і порівнювати з іншими, вміння робити висновки.

Зупинимось на кожному з них. Для цього розроблено спеціальну систему завдань, що включили у себе такі етапи:

- бесіди з учнями;
- аналіз дитячих робіт;
- відвідування уроків.

Наприклад: бесіда з учнями включала такі питання:

- Яким видом діяльності вам подобається займатись у вільний час?
- Коли вам цікаво спілкуватися з учителем: на уроках чи поза ними?
- Чим вам більш подобається займатись: слухати вчителя чи самостійно опрацьовувати матеріал?
- Почуту розповідь ви б хотіли відобразити в малюнку чи у реальному житті?
- Чи змогли б скласти твір до однієї із тем уроку з основ здоров'я?

Для визначення інтересу до розумової діяльності використовувалися наочні, словесні методи, робота з підручником, практична робота. Так учням демонструвалися ілюстрації і варіанти відповідей подібні до поданих у додатку Ж. Учнім потрібно було практично ознайомитися з завданнями, визначити і записати правильний варіант, усно пояснити свій вибір.

Шляхом спостереження за відповідями учнів на уроках та за результатами статичних даних встановлено, що 60% учнів обох класів аналізували, намагалися виділити головне. 20% учнів творчість виявляли при активному наполяганні вчителя. 20% учнів постійно шукали нових відомостей при дослідженні запропонованого питання, відчували задоволення і радість від власних успіхів.

Наступний етап дослідження полягав у визначенні емоційного стану оточуючих людей, вмінні співпереживати у відображенні прочитаного і передачі його різними видами (переказами, творчими роботами, роботами за аналогією ...) з використанням таких методів:

- 1) бесіда з учнями;
- 2) виявлення знань засобом розглядання наочного матеріалу та читання літературних творів.

В бесіді з учнями були використані такі запитання:

1. Що відображено на таблиці чи малюнку?
2. Як би ви описали зображену ситуацію?
3. Що відчуває людина в даній ситуації?
4. Які почуття викликають у вас герої даного малюнка?
5. Якби ви вчинили в даній ситуації?

Відповіді учнів були різноманітними. 20% учнів звернули увагу на те, що відображають обличчя дітей зображених на малюнку.

Учні з цікавістю розглядали, слухали літературні твори, 60% з них добре описували побачене та почуте, зазначили, що саме хотіли передати автори у зображеному. Але 20% учнів, неохоче виконували споглядання та слухання, без бажання висловлювали свої думки або повторювали думки інших.

Наступним показником перевірки було вміння аналізувати свою роботу та роботи інших учнів. 60% школярів для оцінювання роботи здебільшого обирали свою або свого товариша, очікуючи, що він також обере його роботу. 15% учнів при оцінюванні роботи користувався головними критеріями оцінки, були критичними у порівнянні виконання свого завдання або завдання товариша зі зразками чи з натурою. Але поряд з іншими учнями одна дівчинка, оцінюючи роботи, підходила до оцінювання критично, свої роздуми намагалася пояснити, використовуючи доведення, терміни, які вивчали під час уроку. При оцінці технічних засобів навчання зверталась увага на те, що в учнів дуже слабо розвинені навички та вміння в мовній діяльності. 20% учнів, на жаль, ще погано вміють виконувати точно та правильно поставлені завдання

Наступним методом констатувального експерименту було проведення аналізу учнівських робіт з метою перевірки вмінь учнів оперувати уявними процесами, аналізувати та оцінювати діяльність товаришів.

На даному етапі було використано нетрадиційний метод «Займи позицію», який допомагав у проведенні дискусії зі спірної суперечливої теми. Він дає можливість висловитися кожному учневі, продемонструвати різні думки, обґрунтувати власну позицію, вислухати думки інших та зробити правильні висновки.

У ході експерименту учитель називає власну думку та пропонує учням скласти свою думку про неї. Решта учнів оцінюють його роботу займаючи або позицію відповідаючого і обґрунтовують правильність його відповіді. Або ж протилежну позицію, заперечуючи відповідь товариша.

У результаті визначено, що 35% учнів можуть співвідносити образи уявлення в літературному мистецтві з образом у реальному житті. 30%, навпаки, не можуть передавати взаємозв'язки між об'єктами, не дотримуються послідовності у роботі, не знають, яке слово чи вислів слід дібрати чи підставити. 35% дітей, аналізуючи роботи товаришів, вміють об'єктивно оцінювати, більшість спирається на дружні стосунки, не враховуючи якість виконаної роботи.

Наступним напрямком перевірки було виявлення знань та вмінь учнів виконувати завдання нетрадиційними методами. Бо як відомо, відображати свої задуми у виконанні пізнавальних завдань можна по різному.

На даному етапі використовувався нетрадиційний метод «Чарівник», який є ефективним у розвитку мислительної творчої діяльності, суть його полягає в сприйманні тексту (прослуховуванні чи прочитуванні ситуацій) з помилками у вчинках героїв, елементами порушення правил. Перед учнями постає завдання перебудувати текст, свої бачення підтвердити поясненнями, доказами і висновками. Даний метод є ефективним у перевірці знань учнів при вивченні здоров'язберезувальної освітньої галузі, у вирішенні тих чи інших проблем і завдань, в якому учні проявляють індивідуальність у пошуку

ефективних рішень на основі власних доказів та міркувань, який спонукає учасників виявляти свою уяву та творчість. Обов'язкова вимога до даного виду роботи: текст має складатися з 1-3 речень.

Молодшим школярам були запропоновані ситуації:

1) Сидіння перед телевізором цілком корисне, ти повинен витратити на це більше часу.

2) За комп'ютером можна виконувати якусь роботу, та все ж таки він призначений для розваг і ти можеш гратися за ним безліч часу. Це дуже корисно для твого здоров'я.

У ході перевірки виявилось, що 10% учнів володіють творчими навичками перебудови тексту, складаннями пояснення, доказів, міркувань. 50% учнів репродуктивно відтворюють почуте від однокласників, а 30% учнів не знайшли помилок у даних ситуаціях і не змогли пояснити застосовані правила їх помилковості.

В ході проведення перших двох напрямів дослідження, шляхом спостереження за відповідями учнів на уроках встановлено, що в основному 60% учнів обох класів аналізували, намагалися виділити головне. 20% учнів творчість виявляли при активному наполяганні вчителя. 20 % учнів постійно шукали нового пізнання.

В результаті виявлено три рівні здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів: низький, середній і високий (див. таблицю 2.1).

**Рівні розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів
початкових класів**

Рівні	Показники
Низький	учні малоактивні, не проявляють інтересу і бажання до оточуючого середовища, не помічають прекрасного в навколишньому світі. Учні спираються на знайомий, добре засвоєний засіб дії. Добре сприймають запропоновані їм засоби дії, але не намагаються вдосконалювати дану діяльність. Не можуть висловити думки по тій чи іншій темі, не можуть придумувати розповіді за малюнками. В своїй роботі учні використовують тільки те, що запропонує вчитель, в основному висловлюються за зразком вчителя, не додаючи нічого свого, не проявляють пізнавальної активності
Середній	мають певний словниковий запас з курсу, але мають труднощі у поясненні та розпізнанні. Учні намагаються не лише копіювати запропоноване вчителем, але прагнуть знайти інші, нові засоби вирішення завдання в своїй діяльності. Використовують не всі методи виконання, копіюють роботу друга, невпевнені в тому, яким методом користуватись. Прагнуть удосконалювати дану діяльність, виявляють здатність порівнювати, узагальнювати, пристосувати відомі знання у новій ситуації. Придумують розповіді та пояснюють, використовуючи зразок вчителя, або розповідають, як їхні товариші
Високий	головним критерієм є творче ставлення до запропонованої діяльності. Учні самостійно розглядають завдання, співвідносять побачене з особистим досвідом. Учні ініціативні, намагаються самі знайти засоби пізнання, обрати характер діяльності, прагнуть до самостійної творчості. Вміють складати творчі, казкові розповіді за картиною (малюнком), аналізують зображене, роблять висновки. Учні самостійно вибирають різні методи для виконання запропонованих завдань

Результати перевірки рівня розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів 3 та 4 класів, які проводили класоводи на основі завдань констатувального експерименту, які склалися з 3 напрямів та

використанням як традиційних так і нетрадиційних методів роботи, показали, що лише 20% учнів на високому рівні розрізняють терміни в ході вивчення тем зі здоров'язбереження, самостійно виконують різні завдання, володіють навичками міркування та доведення, мають достатній словниковий запас, з інтересом прилучаються до колективної роботи, вміють планувати свою діяльність, досягають кінцевого результату, дають мотивовану оцінку результатам праці.

Для подальшого проведення експерименту було розроблено і застосовано перелік таких питань:

1. Що таке здоров'я?
2. Яка їжа корисна для здоров'я?
3. Як ти розумієш вислів: «Турбота про здоров'я обов'язок усіх членів родини?»
4. Що робиш ти для збереження і зміцнення свого здоров'я?
5. Які шкідливі звички ти знаєш?
6. Чим небезпечні свічки, сірники, пітарди?
7. Яких правил безпеки потрібно дотримуватись на уроках праці?
8. Чому під час пожежі не можна ховатися у квартирі?
9. Як треба обходити транспорт який стоїть?
10. Назвати 2-3 місця, де не можна гратися дітям, пояснити чому?
11. Хто такий незнайомиць?
12. Що потрібно робити, якщо ти поранився?

Проаналізовано декілька нетрадиційних уроків викладання здоров'язбережувальної освітньої галузі. Показники оцінювання: високий рівень 9-12 балів, середній рівень 5-8 балів, низький рівень 1-4 бали.

З метою визначення первинного рівня здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів молодшого шкільного віку була проведена самостійна робота, яка складалася з чотирьох завдань:

1. Тест.

Уяви, що тобі вперше в житті запропонували запалити. Що ти відповіси?

а) Дякую, в житті все треба спробувати.

б) Дякую не хочу і вам не раджу.

г) Не можу тому, що не дозволяють батьки.

2. З'єднати частини прислів'я, пояснити одне на вибір.

Здоров'я	все інше наживеш.
Було б здоров'я	як на довгій ниві.
Життя прожити	всьому голова.
У житті	не поле перейти.

3. Пояснити вислови: виводити з себе; бути доброзичливим; бути скромним; коли б ваша ласка.

4. Закінчити думку: «Я захоплююсь тими людьми, що...»

Розроблено систему завдань, див. у додатку Ж.

Результати оцінювання показників рівня розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів 3 класу (група №1) наведені в таблиці 2.2

Таблиця 2.2

Результати констатувального експерименту в групі №1 (учні 3 класу)

Прізвище, ім'я учня	Показники стану пізнавальної діяльності												Загальна сума прав. Відповідей	Рівень
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
1. Белова Софія	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	+	+	10	В
2. Вельган Всеволод	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	3	Н
3. Гончаренко Артем	+	+	-	-	+	+	-	+	-	+	-	+	6	С
4. Дрюченко Артем	+	-	+	-	+	-	-	+	+	-	-	-	5	С
5. Євтушенко Лілія	+	-	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	9	В
6. Зеленський Давид	-	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	3	Н
7. Ілляшенко Варвара	+	+	+	-	+	+	+	-	+	-	+	-	8	С
8. Клименко Катерина	+	-	+	-	+	-	+	+	-	-	+	+	7	С
9. Колотуша Даніель	+	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	+	6	С
10. Коротич Максим	+	-	-	-	+	+	+	+	-	+	-	-	6	С

11. Маландій Софія	-	+	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	3	Н
12. Овдієнко Єва	-	-	+	-	+	+	+	-	+	-	-	-	5	С
13. Полосков Тимофій	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	+	-	7	С
14. Середа Вікторія	+	+	+	-	+	+	-	+	-	+	-	+	8	С
15. Сещенко Артем	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+	10	В
16. Сударенко Крістіна	+	+	-	+	+	+	-	-	+	+	-	+	8	В
17. Суходуб Вероніка	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	2	Н
18. Токарев Кирило	-	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	-	5	С
19. Цекова Вероніка	+	+	+	-	+	+	+	-	+	-	+	-	8	С
20. Цибулько Любомир	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	+	8	С

Високий рівень розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних здібностей виявлено у 4 учнів групи №1 (20%).

Середній рівень - у 12 учні (60%).

Низький рівень - у 4 учнів (20%).

Результати оцінювання показників рівня розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів 4класу (група № 2) наведені в таблиці 2.3

Таблиця 2.3

Результати констатувального експерименту в групі №2 (4 клас)

Прізвище ім'я учня	Показники стану пізнавальної діяльності												Загальна сума прав. Відповідей	Рівень
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
1. Борт Кирило	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	11	В
2. Ганжа Іван	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	3	Н
3. Гриценко Вікторія	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	10	В
4. Гузева Софія	+	-	-	-	-	+	+	+	-	+	+	-	6	С
5. Деркач Артем	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	+	-	5	С
6. Дячек Борислав	+	+	+	-	+	+	+	+	-	+	+	-	9	В

7. Запорожець Єгор	-	+	-	+	+	-	+	+	-	+	-	+	7	С
8. Курченко Дар'я	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	2	Н
9. Литвяк Катерина	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	11	В
10. Ніколюк Кирило	+	-	-	+	+	+	+	-	+	-	+	+	8	С
11. Пампура Дмитро	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	2	Н
12. Панчук Ніка	+	-	-	+	+	+	-	+	-	+	-	+	7	С
13. Патруль Меланія	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	5	С
14. Скорик Софія	-	-	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	3	Н
15. Товстяк Іван	+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	10	В
16. Тамілін Даніїл	+	+	-	+	+	-	-	-	+	-	+	+	7	С
17. Тунін Артем	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	-	2	Н
18. Тухай Софія	+	-	+	-	+	+	+	+	-	+	+	-	8	С
19. Чирченко Тетяна	-	+	+	+	+	-	+	-	+	-	+		7	С
20. Шмалько Анастасія	+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	+	+	7	С

Високий рівень розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів виявлено у 5 учнів групи №2. (25%)

Середній рівень - у 10 учнів. (50%)

Низький рівень - у 5 учнів. (25%)

Як бачимо з таблиць в групі № 1(3 клас) і групі №2 (4 клас) більшість складали учні з середнім рівнем виконання завдань розумової діяльності. Учні були захоплені тільки окремими завданнями, не всі діти спрямовували свої сили і здоров'язбережувальні пізнавальні інтереси для досягнення кінцевого результату.

З метою порівняння результатів констатувального експерименту в групах № 1 і № 2 нами були побудовані секторні діаграми (рис. 2.1).

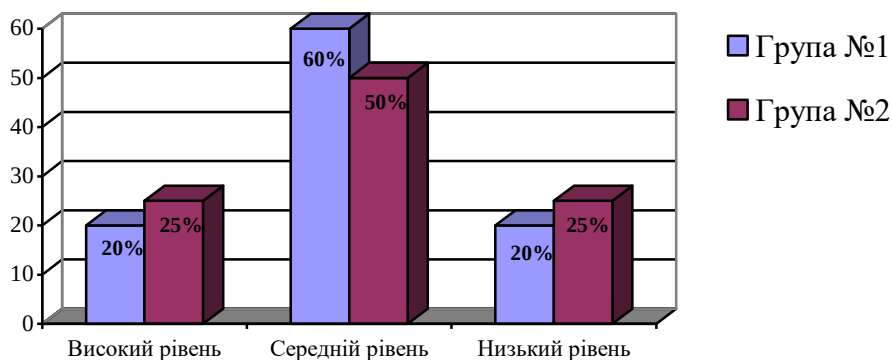

Рис. 2.1. Динаміка показників рівня розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів між учнями 3,4 класів

На основі показників проведеного експерименту групу №1 беремо за експериментальну, а групу №2 за контрольну.

Аналіз даних, наведених на секторній діаграмі, свідчить про те, що досить значна кількість дітей як в експериментальній групі 20% так і в контрольній групі 25% має досить низький рівень здоров'язбережувальної пізнавальної діяльності учнів початкових класів.

Зазначене й обумовило необхідність проведення формувального етапу експериментального дослідження.

2.2. Методика розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів

Формування особистості, її якісні зміни, зокрема здоров'язбережувальні відбуваються у пізнавальній функції, в основі якої навчальна пошукова діяльність. У процесі спільної пошуково-пізнавальної діяльності відбувається розвиток здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів, на ґрунті чого можна формувати такі риси особистості, як пошукова і пізнавальна самостійність і активність, колективізм, відповідальність, а також можливість формування творчого і відповідального становлення до навчального процесу. Застосування загальнопізнавальних методів і прийомів роботи у процесі розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів допомагають виробленню у них прийомів навчальної роботи, сприяють інтелектуальному розвитку, продуктивному використанню часу, підвищенню якості знань.

Поняття «вид пізнавальної діяльності», «пізнавальне вміння (дія)» вважаються синонімами і є складовими частинами метода, які сприяють направленню учнів на вирішення певних навчальних завдань і ведуть до досягнення основної мети, характеризують уміння, що входять у такі групи:

початкові логічні прийоми мислення та специфічні прийоми пізнавальної діяльності.

Розвитку здоров'язбережувальних інтересів та вмінь активно сприяє застосування такої форми навчання як нетрадиційні (нестандартні) уроки, з використанням традиційних та нетрадиційних методів та прийомів здоров'язбережувальної пізнавальної діяльності, групових індивідуальних, теоретичних та практичних видів роботи, що можна застосовувати у 3 та 4 класах. Це вміння відпрацьовувалося протягом трьох основних етапів (підготовчого, навчально-тренувального, основного).

На підготовчому етапі у молодших школярів формувалася мотиваційна орієнтація. З цією метою нами підготовлено і проведено нетрадиційні (нестандартні) уроки у третьому класі при вивченні теми з фізичного здоров'я. Здійснювалося спостереження під час практичних робіт.

У зміст уроків було включено такі методичні прийоми: «збудження пам'яті», тобто відтворення уже відомого під час мотивації навчального матеріалу, прийом аналогії тобто виконання дій за зразком під час роботи з матеріалом уроку. Розв'язувалися різні види пізнавальних завдань у співробітництві з учителем. Одним з них було введення правила-орієнтира вміння у вигляді плану послідовності певних дій, який учні мають знати як правило. Зупинимося на деяких фрагментах уроку.

Впродовж уроку учні працювали з різноманітними термінами «ознаки предметів», «зовнішні ознаки», вчилися визначати їх під керівництвом учителя, з'ясовували необхідність виконання такої роботи. Педагог в роботі використовував прийоми навіювання, роз'яснення, переконання, застосовував індивідуальні та групові види роботи, звернув увагу дітей на те, що вони мають простежити, як визначатимуть ознаки під час практичної роботи за допомогою правила-орієнтира, щоб наприкінці уроку вони могли зробити самостійний висновок:

1. Розгляньте уважно цей предмет (групу предметів).

2. Визначте з яких частин він складається, (за якими критеріями об'єднані предмети).

3. Опишіть кожну частину (предмет) за формою, величиною, забарвленням та іншими особливостями

У ході виконання практичних завдань молодші школярі вчилися визначати складові фізичного здоров'я. Виявилося, що 40% третьокласникам у більшості випадків важко дібрати слово, яке б точно характеризувало ту чи іншу ознаку. Тому ефективному проведенню цієї роботи значною мірою сприяло застосування таких методичних прийомів:

1. Використання порівняння, вчитель дає зразок розмірковування («А я б про це сказала так...»);

2. Введення слів-опор («Здорова людини це людина, в якої...»).

Щоб розширити сферу сприймання і забезпечити досконаліше вивчення матеріалу, крім зорового, використовували інші аналізатори. З цією метою учні виконували практичні види роботи:

1. Вимірювання зросту, ваги тіла.

2. Вимірювання частоти пульсу в стані спокою.

3. Спостереження за зміною частоти пульсу після навантаження.

Такі види роботи активізували асоціативне мислення, сприяли розвитку чуттєвої пам'яті, що значною мірою сприяло накопиченню «банку даних» про об'єкти та способи одержання інформації.

У підсумковій частині уроку 90% учнів точно зробили висновки про те, які ознаки відносяться до зовнішніх, як правильно їх визначати.

На навчально-тренувальному етапі, відбувалося засвоєння операційного складу уміння, школярі виконували види пізнавальних завдань, які передбачали доповнення пропущених дій у переліку зазначених.

У ході проведення нетрадиційних уроків, на яких головною метою було здійснення міжпредметних зв'язків, акцентувалась увагу учнів на тому, що кожний навчальний предмет має специфічні можливості для реалізації вміння в умовах встановлення операційних міжпредметних зв'язків. Так, якщо на уроках

природознавства школярі визначають температуру повітря, що безпосередньо можна спостерігати, то на уроках з основ здоров'я такими об'єктами для розгляду виступають вимірювання температури тіла.

Навчитися вміло визначати зовнішні ознаки на уроках читання значить навчитися бачити, як, за допомогою яких виражальних засобів слова ці ознаки зображені в художніх творах. Не менш важливо навчитися й самим вміло користуватися образним словом, визначаючи ознаки предметів, складаючи описи тих чи інших подій.

Так на початку одного з уроків на даному етапі було використано ігровий вид роботи, де застосовувався мотиваційний прийом «збудження пам'яті», вчителю потрібно було перевірити чи знають учні як і чим можна виміряти температуру тіла людини. З'ясувалося, що лише 20% учнів змогли дати зрозуміле пояснення. 50% учнів спробували висловити свої думки повторюючи варіанти відповідей товаришів, або ж акцентували свою відповідь на тому, що колись робила мама. 30% учнів взагалі не дали ніякої відповіді.

Для того щоб підвищити рівень пізнавальної активності учнів у формуванні знань та вмінь вимірювати температуру тіла людини, було використано нетрадиційний метод «Подорож на Далеку Північ», в ході якої використовувалися як традиційні так і нетрадиційні прийоми створення проблемної ситуації та вирішення її: споглядання, виокремлення компонентів цілого, наочного зіставлення, часткового аналізу, навіювання, що відбувалося під час зустрічі з казковими героями при уявних зупинках. Діти з цікавістю спостерігали за зміною температури на приладі за вікном уявного потягу, порівнювали їх, активно аналізували причини зниження температури повітря. А на останній зупинці при зустрічі з хворим білим ведмежатком Умкою, 65% швидко і безпомилково змогли зорієнтуватися як визначити температуру тіла. Вчителем було застосовано для цього методичний прийом аналогії, співпереживання та практичні види діяльності: вимірювання температури тіла, наочне порівняння приладів для вимірювання температури повітря та тіла людини.

Під час підведення підсумку уроку був застосований нетрадиційний вид роботи «Голос з Далекої Півночі», який допоміг вчителю акцентувати увагу дітей, де за стосувалися прийоми логічного мислення, відтворення та узагальнення. Мета такої роботи полягала в прослуховуванні учнями запису голосу нового товариша, який звертався з проханням допомогти знайти відповіді на запитання. Так було встановлено, що 35% учнів класу дали точні, конкретні відповіді, підтверджуючи їх своїми міркуваннями, доказами, висновками, 50% намагалися описати предмети, зробити деякі висновки про їх застосування, частково висловлювали власні міркування, а 15% учнів давали неточні, поверхневі відповіді на запитання.

Під час проведення наступних уроків вчителям пропонувалися й такі види роботи, які передбачали не тільки застосування відповідного вміння в умовах самостійного пошуку знань, вияву ініціативи, що сприяли розвитку пізнавальних інтересів школярів, а водночас практичне виконання завдань.

Так, під час екскурсії до парку вчитель застосувала таку форму нетрадиційного уроку, як «Усний журнал», що був побудований на подорожі з груповими та індивідуальними видами роботи, прийомами споглядання, аналізу, виділення головного, перегортаючи сторінки уявного журналу. В ході проведення виконувалися ігрові, практичні та теоретичні види роботи. У теоретичній частині екскурсії було застосовано мотиваційний прийом «збудження пам'яті», введення правила-орієнтиру. З допомогою яких 35% учнів майже точно пригадали відомі їм правила вуличного руху.

У практичній частині потрібно розглянути демонстраційний матеріал, знайти помилки, застосовуючи вид ігрової діяльності дотриматись правил вуличного руху не допускаючи зазначених помилок. За допомогою них була сконцентрована увага дітей на головному, із 40% учнів, які виконували практичні дії 10% змогли виконати завдання вчителя дотримуючись правил.

В теоретичній частині також передбачалося, що на основі виконаних дій, дітям, які спостерігали за практичними діями своїх однокласників, потрібно проаналізувати допущені помилки, зробити висновки. Так з 60% учнів 25%

учнів правильно проаналізували дії своїх товаришів, користуючись картками з введенням правила орієнтира.

І в третьому, останньому завданні, потрібно підготувати на вибір:

а) опис об'єкта або його окремої частини; б) скласти або дібрати загадку про той чи інший об'єкт ; в) знайти цікаву інформацію про задуманий об'єкт чи вчинок у дитячій літературі.

На даному етапі вчитель застосувала метод «інтерв'ювання», в якому застосовувався нетрадиційний прийом «мікрофон». Так знаходячись в центрі уваги учні намагалися якомога цікавіше та яскравіше виконати дане завдання. В результаті 25% учнів творчо підійшли до запропонованої діяльності, проявляли ініціативу, знаходили засоби пізнання, аналізували та робили висновки. 65% - мали деякі труднощі, вони повторювали уже сказане товаришами але прагнули знайти й власні засоби. 10% учнів не прагнули творчо поставитися до даного виду діяльності, вони або повторювали вже відоме, або ж те, що склали їх товариші, в основному висловлювалися за зразком.

Результати розвитку пізнавальних інтересів розглядалися в серії нетрадиційних уроків «Я досліджую світ), на яких здійснювалися міжпредметні зв'язки з застосуванням практичних методів. Так на одному з уроків «Я досліджую світ», звітували учні, які виконували перше і друге завдання. Діти дійшли висновку, що овочі і фрукти повним правом можна назвати носіями різноманітних вітамінів. І колір вони мають переважно яскравих кольорів, теплі тони. Водночас поза межами уваги учнів залишилися такі зовнішні вияви естетичного, як пропорційність та симетричність форм, ритмічність, витонченість ліній тощо. Тому, аналізуючи виконання другого завдання, мали нагоду акцентувати увагу учнів на цих зовнішніх ознаках. Діти дійшли висновку, в яких саме зовнішніх ознаках виявляється незвичність цих об'єктів (асиметричні, непропорційні форми плодів у представників різних видів рослин).

Важливими умовами розвитку пізнавальних інтересів на основному етапі, який триває до кінця 3 класу і продовжується в 4-му, було забезпечення зростаючого рівня складності і самостійності учнів у виконанні завдань, спираючись на різні види та прийоми діяльності. Звертається увага не тільки на правильність виконання завдання, а й на ступінь деталізації у визначенні ознак, термінологічну чіткість у характеристиці кожної з них, швидкість виконання, застосування образних засобів слова у їх визначенні. З цією метою на нетрадиційних уроках з курсу «Я досліджую світ» застосовувалися не тільки пізнавальні завдання, а й різноманітні види ігрової діяльності.

Так, вивчаючи розділи «Людина та її здоров'я», «Фізична складова здоров'я», «Соціальна складова здоров'я» на уроках використовувалися такі види дидактичних ігор та ігрових моментів: «Відгадай за описом»; «Яких ознак не вистачає»; «Про що хоче розповісти Незнайко» та ін.

Таке організоване використання спеціально сконструйованих пізнавальних методів і прийомів на основі реалізації в ході проведення нетрадиційних уроків з курсу значною мірою сприяє розвитку пізнавальних інтересів. Це, у свою чергу, закладає необхідне операційне «підґрунття» для здійснення молодшими школярами аналітико-синтетичних видів діяльності на значно вищому щаблі.

Розроблену систему пізнавальних завдань див. додаток Ж.

2.3. Порівняльний аналіз результатів експериментальної роботи

Оцінювання рівня розвитку пізнавальної діяльності здійснювалось за тими ж критеріями і показниками, а також з використанням тих самих методів, що і в констатуючому експерименті.

Результати оцінювання рівня вивчення стану роботи пізнавальної діяльності показані в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Результати контрольного експерименту в експериментальній групі

Прізвище, ім'я дитини	Показники стану пізнавальної діяльності													Загальна сума прав. Відповідей	Рівень
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	5	6	7			
1. Белова Софія	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	+	+	9	В	
2. Вельган Всеволод	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+	3	Н	
3. Гончаренко Артем	+	+	-	-	+	+	-	+	-	+	-	+	7	С	
4. Дрюченко Артем	+	-	+	-	+	-	-	+	+	-	-	-	5	С	
5. Євтушенко Лілія	+	-	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	9	В	
6. Зеленський Давид	-	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	3	Н	
7. Ілляшенко Варвара	+	+	+	-	+	+	+	-	+	-	+	-	8	С	
8. Клименко Катерина	+	-	+	-	+	-	+	+	-	-	+	+	7	С	
9. Колотуша Даніель	+	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	+	6	С	
10. Коротич Максим	+	-	-	-	+	+	+	+	-	+	-	-	6	С	
11. Маландій Софія	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	-	+	9	В	
12. Овдієнко Єва	-	-	+	-	+	+	+	-	+	-	-	-	5	С	
13. Полосков Тимофій	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	+	-	6	С	
14. Серєда Вікторія	+	+	+	-	+	+	-	+	-	+	-	+	8	С	
15. Сещенко Артем	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+	6	В	
16. Сударенко Крістіна	+	+	-	+	+	+	-	-	+	+	-	+	8	С	
17. Суходуб Вероніка	+	-	+	-	+	+	-	-	+	-	+	-	6	С	
18. Токарев Кирило	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+	8	С	
19. Цекова Вероніка	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+	7	В	
20. Цибулько Любомир	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	+	5	С	

Мета контрольного експерименту: з'ясувати вплив розроблених методів та прийомів робіт на розвиток пізнавальних здібностей.

Контрольний експеримент був проведений за аналогією до констатувального експерименту.

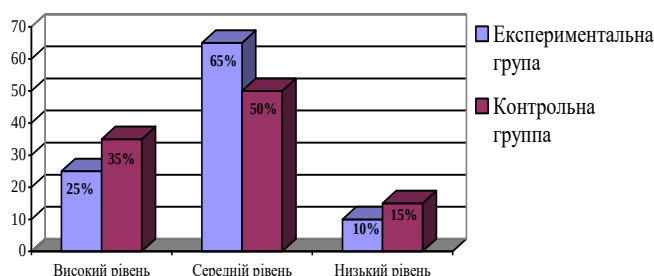

Рис. 2.2. Динаміка результатів оцінювання рівня вивчення стану роботи пізнавальної діяльності

Характерним прикладом такого росту є учениця 3 класу Маландій Софія, вона з низького рівня перейшла до високого рівня. В дівчинки з'явився стійкий інтерес до пізнавальної діяльності. Вона навчилася правильно

добирати зовнішні ознаки предметів, аналізувати, порівнювати, робити висновки.

Суходуб Вероніка піднялася з низького рівня на середній рівень. Так дівчинка навчилася конкретизувати предмети та вчинки, послідовно здійснювати аналіз вивченого матеріалу.

В експериментальній групі робота проводилася за допомогою розробленої серії уроків, у контрольній групі звичайним способом. Це дозволило провести порівняльний аналіз результатів розвитку пізнавальних інтересів за допомогою нетрадиційних форм проведення уроків, традиційних та нетрадиційних методів і прийомів, групових, індивідуальних, теоретичних, практичних та ігрових видів роботи. Оцінка проводилася за показниками, визначеними у констатувальному та контрольному експериментах.

В контрольній групі учень 4 класу Пампура Дмитро не піднявся з низького рівня до середнього. В ході пізнавальної діяльності учня не прослідковувалося логічного викладення вивченого матеріалу, учень не вмів узагальнювати та конкретизувати предмети і вчинки на які зверталася увага в ході вивчення матеріалу.

З метою виявлення динаміки показників рівня розвитку пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку була побудована стовпчикова діаграма (рис. 2.3.).

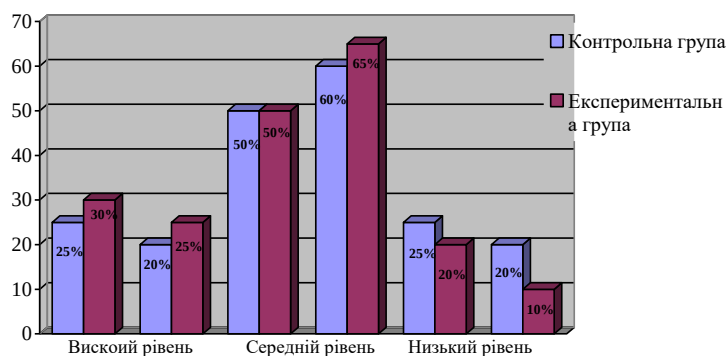

Рис. 2.3. Динаміка показників стану розвитку пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку

Таким чином, отримані дані підтверджують, що запропонована методика сприяє розвитку пізнавальних інтересів. Якщо на початку роботи в

експериментальній групі низький рівень розвитку мали 20%, то після експериментального навчання 10%, середній рівень на початку мали 60 відсотків, то в кінці – 65%, а високий рівень на початку мали 20%, а після експериментальної роботи – 25%. З прикладів, що названі вище, видно, що у всіх учнів спостерігаються позитивні зміни.

Аналіз динаміки показників в контрольній групі показав, що на початку експерименту низький рівень розвитку мали 25 % учнів, а після проведення уроків з використанням дидактичної гри їх кількість змінилась до 20%; середній рівень розвитку пізнавальних здібностей на початку мали 50%, і після проведення уроків кількість їх не змінилась. Отже, нічого не змінилось в учнів, які мають середній рівень розвитку пізнавальних здібностей; кількість дітей з високим рівнем розвитку змінилась відповідно з 25% на 30% .

Проведений якісний аналіз даних, показаних на діаграмі, свідчить про вірогідність висунутої гіпотези дослідження і доводить важливість використання розробленої методики організації навчальної діяльності на уроках та їх вплив на розвиток пізнавальних інтересів.

Дана методика комплексно і гармонійно впливає на сприйняття, пам'ять, увагу, сприяють формуванню пізнавальних якостей особистості. Цей факт пояснюється тим, що якраз у процесі застосування як традиційних так і нетрадиційних прийомів та видів роботи на уроках з курсу «Я досліджую» світ діти молодшого шкільного віку отримують комплекс емоційно-почуттєвих вражень, необхідних для розвитку психічних процесів та природжених здібностей, задовольняють потребу в активній діяльності, самовираженні й самоствердженні у навколишньому світі.

Висновки до другого розділу

В результаті дослідження стану рівня пізнавальних інтересів молодших школярів під час уроків з курсу «Я досліджую світ», завданнями якого були:

- виявлення стану пізнавальних здібностей в розумовій діяльності учнів;

- виявлення вмінь та навичок виконувати завдання нетрадиційними методами;

- з'ясування рівня пізнавальних здібностей дітей у класах;

- встановлено, що в ході проведення перших двох напрямів дослідження, шляхом спостереження за відповідями учнів на уроках 60% учнів обох класів аналізували, намагалися виділити головне. 20% учнів творчість виявляли при активному наполяганні вчителя, 20 % учнів постійно шукали нового пізнання і лише 20 % учнів на високому рівні розрізняють терміни в ході вивчення курсу, самостійно виконують різні завдання. Володіють навичками міркування та доведення. Мають достатній словниковий запас, з інтересом прилучаються до колективної роботи, вміють планувати свої дії, досягають кінцевого результату, дають мотивовану оцінку результатам праці.

В результаті впровадження методики розвитку пізнавальних інтересів на матеріалах курсу «Я досліджую світ», де на підготовчому етапі здійснювалася мотиваційна орієнтація, а на навчально-тренувальному відбувалося засвоєння операційного складу уміння, школярі виконували види пізнавальних завдань, які передбачали доповнення пропущених дій у переліку зазначених, можна зробити висновок, що організоване використання спеціально сконструйованих пізнавальних методів та прийомів на основі реалізації в ході проведення нетрадиційних уроків з курсу значною мірою сприяє розвитку пізнавальних інтересів. Це, у свою чергу, закладає необхідне операційне «підґрунтя» для здійснення молодшими школярами аналітико-синтетичних видів діяльності на значно вищому щаблі.

Так дані контрольного експерименту, які були проведені за аналогією до констатувального експерименту, підтверджують, що запропонована методика сприяє розвитку пізнавальних інтересів. Якщо на початку роботи в експериментальній групі низький рівень розвитку мали 20%, то після експериментального навчання 10%, середній рівень на початку мали 60%, то в кінці 65%, а високий рівень на початку мали 20%, а після експериментальної

роботи 25%. З прикладів, що названі вище, видно, що у всіх учнів спостерігаються позитивні зміни.

Аналіз динаміки показників в контрольній групі показав, що на початку експерименту низький рівень розвитку мали 25% учнів, а після проведення уроків з використанням дидактичної гри їх кількість змінилась до 20%; середній рівень розвитку пізнавальних здібностей на початку мали 50%, і після проведення уроків кількість їх не змінилась. Отже, нічого не змінилось в учнів, які мають середній рівень розвитку пізнавальних здібностей; кількість дітей з високим рівнем розвитку змінилась відповідно з 25% на 30% .

ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукової літератури показав, що проблема розвитку здоров'я-творчих пізнавальних інтересів учнів початкових класів набула особливої актуальності наприкінці XX століття. Актуальність необхідності формування пізнавальних інтересів до шляхів та методів здоров'язбереження учнів молодшого шкільного віку посилюється тим, що стан здоров'я сучасних школярів є незадовільним. За статистичними даними, до 80-90% дітей шкільного віку мають відхилення у здоров'ї. Практична реалізація здоров'язбережувальних завдань залежить від учителя, завдяки якому процес навчання має стати невід'ємною частиною збереження і зміцнення здоров'я.

Визначено й теоретично обґрунтовано, що молодший шкільний вік важливий етап у житті людини, протягом якого відбувається поступовий розвиток більшості систем організму. Тому інтенсифікація педагогічних технологій потребує удосконалення системи формування здоров'я дітей, забезпечення здійснення кожною дитиною свідомого контролю за власним здоров'ям, набуття нею навичок здорового способу життя, формування сталої мотивації усіх учасників навчально-виховного процесу до збереження здоров'я школярів, яке реалізовується через вивчення інтегративного курсу «Я досліджую світ», провідним видом діяльності якого є учіння, а тому пошуки можливостей підвищити активність у цьому процесі сприятимуть не тільки піднесенню здоров'язбережувальної підготовки учня, а й формуванню особистості в цілому.

2. Визначено рівень розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів 3 та 4 класів, які проводили класоводи на основі завдань констатувального експерименту, що склалися з трьох напрямів (визначали стан пізнавальних інтересів в розумовій діяльності учнів; з'ясовували в учнів наявність вмінь та навичок виконувати завдання нетрадиційними методами; визначити рівень пізнавальних інтересів дітей у класах). В ході проведення перших двох напрямів дослідження, шляхом спостереження за відповідями учнів на уроках встановлено, що в основному 60% учнів обох класів

аналізували, намагалися виділити головне. 20% учнів творчість виявляли при активному наполяганні вчителя. 20 % учнів постійно шукали нового пізнання.

Результати використання як традиційних так і нетрадиційних методів навчання, показали, що лише 20% учнів на високому рівні розрізняють терміни в ході вивчення тем зі здоров'язбереження, самостійно виконують різні завдання, володіють навичками міркування та доведення, мають достатній словниковий запас, з інтересом прилучаються до колективної роботи, вміють планувати свою діяльність, досягають кінцевого результату, дають мотивовану оцінку результатам праці. Таким чином встановлено три рівні здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів учнів початкових класів: низький, середній і високий.

3. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено методику використання методів та прийомів розвитку пізнавальних інтересів учнів початкових класів при вивченні здоров'язбережувальної освітньої галузі, впровадження якої зумовлює її значення, як цілісної системи, що саморозвивається та самовдосконалюється. Оволодіння знаннями у рамках здоров'язбережувальної освітньої галузі в системі неперервної освіти дає можливість кожному суб'єкту всіх її ланок усвідомити свою роль у справі формування, збереження, зміцнення власного здоров'я; сформувати дбайливе ставлення до природного й соціального довголіття. Основна мета зазначеної галузі формування здоров'язбережувальної компетентності, валеологічного світогляду, виховання свідомого та дбайливого ставлення до власного здоров'я як головної умови якомога повнішої реалізації творчого і фізичного потенціалу особистості.

Основною формою навчання в початковій шкільній ланці є урок, який передбачає активну самостійну діяльність усіх суб'єктів навчання. Його результатом мають бути нові знання, які одразу можна використати на практиці у життєвих ситуаціях. Тому слід використовувати методи та прийоми, які б стали найефективнішими в процесі розвитку здоров'язбережувальних пізнавальних інтересів молодших школярів.

Експериментально доведено, що доцільними умовами розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів є: обсяг теоретичних знань і практичних умінь вчителя; впровадження ефективних прийомів та видів робіт як традиційних так і нетрадиційних, активних методів навчання; проведення нетрадиційних форм уроків.

4. Результати педагогічного експерименту, що узагальнено у 4 таблицях, 3 рисунках, 3 діаграмах, довели, що впроваджена методика є ефективною.

Порівняльний аналіз отриманих математичних даних підтверджує, що запропонована методика сприяє розвитку пізнавальних інтересів: в експериментальній групі низький рівень розвитку мали 20%, після формувального етапу 10%, середній рівень на початку мали 60%, після навчання за експериментальною методикою 65%, а високий рівень на початку експерименту мали 20%, а після формувального етапу 25%. У ході порівняння результатів дослідження можна зробити висновок, що у всіх учнів спостерігаються позитивні зміни. На низькому рівні вони знизились на 10 %, а на середньому та низькому рівні вони піднялися на 10%. У той час як у контрольній групі вони змінилися лише на 5%.

Таким чином можемо стверджувати, що мета магістерського дослідження досягнена, поставлена завдання виконані. Проведене дослідження не є вичерпним і не претендує на повне вирішення проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко В.Л. Досвід роботи школи по впровадженню програми «Молодь за здоров'я» // Безпека життєдіяльності. 2005. № 7. С. 66-67.
2. Балакірева О. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи. / О.Яременко, О.Балакірева, О.Вакуленко та ін. К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. 312 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико технологічні засади. / К. :Либідь, 2003. 278 с.
4. Білім Г. Активний руховий режим – один із основних компонентів формування навичок здорового способу життя / Г. Білім // Здоров'я та фізична культура. 2009. № 34. С. 10.
5. Бобрицька В. І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук: автореф, дис, на здобуття наук, ступеня д-ра пед, наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. І. Бобрицька. К., 2006. 40 с.
6. Бобрицька В.І. Формування здорового способу життя у майбутніх учителів: монографія. Полтава: ТОВ «Поліграфічний центр «Скайтек», 2006.432 с
7. Бойко О.В. Становлення та розвиток поняття «здоровий спосіб життя» // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: Зб, наук, праць. Книга І. К., 2000. С. 117 - 124. Бойченко Т.Є Батькам про валеологію / Т. Бойченко, Н. Колотій, А. Царенко, Ю. Жеребецький та ін. К., 2000. 152 с.
8. Бойченко Т. Є. Здоров'язберігаюча компетентність як ключова в освіті України / Т. Є. Бойченко // Основиздоров'я і фізична культура. 2008. № 11-12. С. 6-7.
9. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. 2006. № 8. С. 1-6.
10. Ващенко О. Організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи /О. Ващенко, С. Свириденко //Початкова освіта. 2005. № 46. С. 2 - 4.

11. Войтенко В.М. Здоровий спосіб життя і рухова активність підлітків // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості: Зб. наук. праць. К., 2001. С. 64 Гладощук О. Здоровий спосіб життя: виховання та контроль // Вища освіта України. 2009. № 1. С.99-105.
12. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості / О. В. Глузман // Педагогіка і психологія. 2009. №2 (67). С. 51 - 60.
13. Гончаренко М.С., Ткаченко Г.В., Самолова Н.В. Валеологічне розвантаження школярів протягом навчального процесу: Навч. посібник для вчителів. Х., 2005. 72 с.
14. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. К.:КНТ, 2000. 88 с.
15. Жабокрицька О.В. Гуманізація освіти і виховання основ здорового способу життя підлітків // Збірник «Наукові записки». Випуск 38. Серія: Педагогічні науки. Засоби реалізації сучасних технологій навчання Кіровоград, РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2001. С. 66-69.
16. Желібо Є. П. Безпека життєдіяльності: Курс лекцій /Є. П. Желібо, А. І. Чмир, В. С. Троян, Є. О. Савінов. Ірпінь: Академія ДПС України, 2010. 356 с.
17. Завидівська Н. Сучасні напрями формування навичок здорового способу життя у студенті вищих навчальних закладів// Рідна школа. 2005. №1. С.19.
18. Захарова Н. Пізнавальні завдання формують в учнів загально-пізнавальні вміння // Початкова школа. 2001. № 1 . 67-70.
19. Іонова Е.Н. Вальдорфская педагогика: теоретико-методологические аспекты: Монография. Х.: Бизнес-Информ, 1997. 300 с.
20. Іонова О.М. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема / О.М. Іонова, Ю.С. Лук'янова //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2009. № 1. С.69-70.
21. Іонова О. М. Функції шкільної освіти і здоров'я дитини // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку: Матер. III міжнар. наук.-практич. конф.: У 2-х т. Харків: ХНУ, 2005. Т. 1. с. 98-103.

22. Капська А.Я. Основні закономірності моделювання виховного процесу // Нові технології виховання: Збірник наукових праць. К. с. 91-95.
23. Кондратюк С.М. Здоров'я школярів головна умова їх гармонійного розвитку. Педагогічні науки. Зб. наук. праць. Суми: редакційно-видавничий відділ СДПУ ім. А.С.Макаренка, 1999. С.229-308.
24. Кириленко С.В.Розвиток педагогічних технологій формування культури здоров'я старшокласників / С. В. Кириленко // Рідна школа. 2003. -№11 (886). С. 50 - 55.
25. Кожухівський О. Формування здорового способу життя учнів та студентської молоді / О. Кожухівський // Соціально-педагогічні проблеми сучасної середньої та вищої освіти в Україні: Зб. наук. праць. Житомир, 2002. С. 191 - 194.
26. Козак Є.П. Самовиховання як шлях до здорового способу життя підлітків // Шляхи оптимізації практичної результативності процесу фізичного виховання школярів: Зб. теорет. та метод. матеріалів. Хотин: Кам'янець-Подільський, 2000. С. 26.
27. Кремень В. Г. Освіта і наука України : шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. К.: Грамота, 2003. 21 с.
28. Кривошеєва Г. Л. До проблеми формування культури здоров'я студентів університету / Кривошеєва Г. Л. // Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного інституту ім. П. Д. Осипенко (Педагогічні науки): у 2-х ч. Ч. 2. Бердянськ, 2002. С. 171-178.
29. Лухтай Л.К. Нестандартний урок //Початкова школа. 1992 №3-4 С.31-32.
30. Любая В. Наше здоровье в наших руках // Воспитание школьников. 2005. № 6. С. 56-62.
31. Маджуга А.Г., Мамадияров М.Д., Ткаченко С.В. Формирование валеологической культуры в контексте совместно-диалогической здоровьесозидательной деятельности субъектов образовательного процесса // Валеология. 2003. № 1. С. 58-61.

32. Мириманова М.С. Конфликтология: Учебник для студ. сред. пед. учеб. заведений. 2-е изд., испр. М.: Академия, 2004. 320 с.
33. Митник О. Роль психологічних знань у збереженні психічного здоров'я молодших школярів // Початкова школа. 2005. №7. С. 10 -13.
34. Науменко Ю. Концепция образования, формирующего здоровье школьников // Директор школы. Украина. 2004. №5. С. 96 - 102.
35. Омельченко Л.П. Здоров'ятворча педагогіка // Харків «Видавнича група «Основа»», 2008.
36. Педагогика: Учебное пособие / В.А. Сластенин, И.Ф. Исев, А.И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. М.: Школа-Пресс, 1998. 512 с.
37. Півненко Ю. Школа розвитку і здоров'я // Початкова школа. 2005. № 11. С. 18-21.
38. Програма середньої загальноосвітньої школи. 1-4 (1-3) класи. К.: Бліц, 2000. 263 с.
39. Психология и педагогика: Учеб. пособие / Под ред. А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л. Г. Лаптева. М.: Изд. Ин-та психотерапии, 2002. 585 с.
40. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Изд. «Питер», 2000. 712 с.
41. Руднева Д., Куликова Т. Пространство здоровья // Народное образование. 2006. № 5. С. 198-207.
42. Савченко О. Реалізація оздоровчої функції шкільної освіти // Директор школи, ліцею, гімназії. 2002. № 4. С. 11 -18.
43. Свириденко С. Формування навичок здорового способу життя / С. Свириденко, О. Ващенко // Початкова освіта. 2007. №16. С. 12 - 15.
44. Сергієнко В. Запровадження в навчальний процес моделі Школи культури здоров'я / В. Сергієнко // Практика управління закладом освіти. 2009. № 12. - С. 23.
45. Сергєєв О. В. Конкурентоспроможність учителя: сутність і можливості формування у процесі професійної підготовки і діяльності / О.В.Сергєєв, В. І.

- Тищук, Л. А. Шаповалова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Рівне: РДГУ, 2003. Вип. 27. С.76-80.
46. Сисоєва С. О. Педагогічні технології :проблеми, пошуки, перспективні впровадження / С. О. Сисоєва // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2002. № 6. С. 15 - 27.
47. Соколенко Л. С. Педагогічні умови й шляхи формування здорового способу життя студентської молоді / Л. С. Соколенко // Науковий вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Вип. 31. Серія :психологічні науки : зб. наук. праць. Т. 3 / ред. кол.: М. О. Носко (гол. ред.), В. О. Дятлов, О. В. Бобир [та ін.]. Чернігів : ЧДПУ, 2005. С. 86-89. (22)
48. Соціально-педагогічні аспекти збереження та зміцнення здоров'я дітей та молоді в Україні: матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (12 - 13 квітня 2007 р.) Мелітополь, 2009. С. 5 - 6.
49. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. К.: Радянська школа, 1976 1977. Т. 1. 654 с; Т. 2. 670 с; Т. 3. 670 с; Т. 4. 640 с; Т. 5. 639 с.
50. Страшко С.В. До питань формування свідомої мотивації на здоровий спосіб життя в учнів. / Страшко С.В., Животовська Л.А. // Проблеми освіти: 2002. К.: Вип. № 28, С. 71-77.
51. Туріщев Л.В. Психолого-педагогічні аспекти уроку // Харків. Видавнича група «Основа», 2007.
52. Тюріна В. Пізнавальна перспектива і перспективні задачі: формування самостійності // Рідна школа. 1997. № 9. С. 38-40.
53. Урум Н. С Підготовка майбутнього вчителя до забезпечення здорового способу життя молодших школярів / Н. Урум // Наукові записки. Серія. Педагогічні та історичні науки: зб.наук. статей М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. К., 2005. Вип.58. С. 173-180.
54. Урум Н. С Формування ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів щодо формування здорового способу життя молодших школярів / Н. Урум //

Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Ізмаїл, 2004. Спецвип. №16 Педагогічні науки. С. 91-94.

55. Чарлтон Э. Основные принципы обучения здоровому образу жизни // Вопросы психологии. 2000. №2. 63 с.

56. Шавровська В. Здорові діти здорове суспільство / Валентина Шавровська // Дошкільне виховання. 1998. № 9. С. 9-11.

57. Шахненко В. І. Найголовніше для людини життя, а найцінніше здоров'я / В. І. Шахненко // Педагогічна газета. 2002. № 8-9. С. 9-10.

58. Шмалій С. Валеологічні пріоритети шкільної освіти // Біологія і хімія в школі. 1996. № 1. С. 26-35.

59. Шиленко С. Видатні педагоги про збереження здоров'я дитини / С. Шиленко // Відкритий урок. 2013. № 7-8. С. 44-49.

60. Язловецька О.В, Язловецький В.С. Учням про здоров'я. - Кіровоград, РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2010. - 212 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Орієнтовний план спостережень за сприйняттям учнів на уроці

Теоретичні аспекти уваги	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
Сприйняття — це відображення предметів і явищ, що діють у цей момент на органи чуттів. Показники продуктивності: повнота, точність і змістовність. Умови організації: установка, зв'язок з особистим досвідом, знаннями; урахування закономірностей розвитку та індивідуальних особливостей. Властивості сприйняття: предметність, структурність, цілісність, свідомість, адаптація, константність. Види сприйняття: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, емоційний.	1. Як проводилася підготовка учнів до сприйняття нового матеріалу (залучення нового досвіду та знань учнів, порушення пізнавальних інтересів, бажання довідатися нове)? 2. Які умови були створені вчителем для забезпечення повного і точного сприйняття учнями нового змісту (постановка завдання перед учнями, створення емоційного відношення до сприйманого, порушення інтересу, привернення уваги)? 3. Як учитель керував сприйняттям наочного приладдя (предметів, картин)? Яке значення питань учителя для спрямованості уваги учнів на істотні сторони сприйманого? Яку роль конкретно відіграли питання вчителя? На що вони були спрямовані? У чому виявилася аналітико-синтетична діяльність учнів при сприйнятті? 4. Якими засобами користувався вчитель для виділення головного у сприйманому (інтонація голосу, питання, запис на дошці та у зошитах, замальовка цілого і окремих частин)? 5. Про які особливості сприйняття школярів можна судити за спостереженнями на уроці: де і в чому була розчленованість сприйняття, як виділилося учнями головне в тому, що вони сприймали, як встановлювалися зв'язки між окремими частинами сприйманого? У чому виявилася значення наявних в учнів уявлень для сприйняття нового? 6. У чому виявилася організація сприйняття учнів учителем і як вона впливала на повноту і точність сприйняття ними навчального матеріалу?	Учитель розпочав урок з бесіди за запитаннями, відповіді на які школярі знали з особистого досвіду, спостережень. Було проведено практичне заняття, після якого учні повинні були відповісти на відповідне запитання вчителя. При ознайомленні з дорожніми знаками. Були запропоновані питання: нащо схоже зображення, чим відрізняються (форма, колір, зображення). Для складання руху по заданому маршруту. Було використано наочний матеріал.

Орієнтовний план спостережень на уроці за увагою учнів

Теоретичні аспекти уваги	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
Увага— спрямованість і зосередженість свідомості на якому-небудь предметі, явищі або діяльності. Види уваги: мимовільна, довільна, післядовільна Властивості уваги: обсяг, концентрація, зосередженість, переключення, розподілення. Умови організації: новизна, емоційна насиченість, логічність викладу; перевірка та виправлення помилок; самоперевірка із оцінюванням за зразком. Знижує увагу: монотонність, шаблонність.	1. Увага школярів на початку уроку. Час, необхідний для переключення уваги з того, чим вони були зайняті на перерві, на навчальний предмет. Умови, що сприяють переключенню уваги (порядок на робочому місці учня, робоча постава). Засоби, якими користувався вчитель, щоб зосередити увагу учнів на роботі, що почалася в класі. 2. Увага класу до відповідей окремих учнів під час опитування. Способи, які застосовуються вчителем для повернення уваги учнів до відповідей товаришів. Причини відверненої уваги. 3. Підготовка учнів до сприйняття нового матеріалу. Постановка завдання. Вплив завдання на увагу школярів. Способи, якими користувався вчитель для повернення їхньої уваги. Зв'язок з раніше пройденим матеріалом, порушення інтересу до нового. Чи спостерігалися відволікання уваги деяких учнів до нового виду діяльності? Чим вони були викликані? 4. Увага учнів при поясненні нового матеріалу. У які моменти уроку спостерігалися найчастіші та тривалі відволікання уваги класу від змісту уроку? Чим вони викликалися? Якими способами користувався вчитель для залучення уваги і підтримки її стійкості? Що можете сказати про змістовність і послідовність розповіді вчителя, емоційність та образність викладу? Чи викликали вони відповідні переживання у дітей? Як відбилися вони на їхній увазі? Якими шляхами досягалася активізація розумової діяльності учнів (постановка питань, завдань під час викладу)? Використання наочного приладдя. Ущільненість уроку. Темп роботи. Розмаїтість методичних прийомів і видів роботи учнів, інші способи підтримки стійкості уваги. 5. Організація уваги учнів наприкінці уроку при закріпленні нового та повідомленні домашнього завдання. Увага вчителя. Які властивості уваги вчителя виявилися на уроці? Уважність учителя до учнів.	Учитель привчив учнів готуватися до уроку на перерві. До початку уроку все необхідне до уроку було на парті. Поставивши завдання перед учнями, змусив їх зосередити увагу. При перевірці домашнього завдання пропонує учням оцінити відповіді інших. Спостерігалось відволікання уваги у дітей, які не повністю виконали домашнє, завдання. Перехід до нового матеріалу починається з бесіди за матеріалом, вивченим раніше. Під час пояснення вчитель складає опорну схему. Спостерігається відволікання уваги в учнів, які не зрозуміли запис учителя на дошці. Учитель досить емоційно викладає матеріал, постійно наводить приклади із оточуючого життя. Темп уроку гарний. Учитель демонструє досвід і пропонує учням пояснити його результати, використовуючи отримані на уроці знання. Домашнє завдання дається із дзвінком, учитель намагається його коментувати, дати вказівки. Більшість учнів не слухають. Учитель продемонстрував непоганий розподіл уваги. Дбайливо ставиться до уваги учнів: під час уроку зауваження робив, підійшовши до конкретного учня, не відволікаючи інших. Затримок на уроці з вини вчителя не було.

Орієнтовний план спостереження за особливостями процесів пам'яті

Теоретичні аспекти пам'яті	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
Пам'ять — це запам'ятовування, збереження і відтворення (дізнання) того, що було в минулому досвіді людини. Види пам'яті: образна, емоційна, словесно-логічна, рухова. Особливості: мимовільна, довільна, довгострокова, короткочасна, послідовна. Індивідуальні відмінності: швидкість, точність, організованість, обсяг.	1. Які види запам'ятовування використовує учень при викладі домашнього завдання? 2. Як сприяє полегшенню запам'ятовуванню не обхідного матеріалу вчитель?	Механічне запам'ятовування використовується для завчання формулювань понять, а значеннєве запам'ятовування для відповіді на поставлене запитання вчителя, у процесі якого необхідно узагальнити, порівняти і т. д. знання з певного матеріалу
Умови продуктивності пам'яті: ціль діяльності; установка на довгострокове запам'ятовування; темп подання нового матеріалу; організація активної діяльності; наочність із опорою на різні аналізатори (зоровий, слуховий, руховий); зв'язок із практикою; мнемотехнічні прийоми; повторення; узагальнення	3. Які мнемотехнічні прийоми використовує вчитель при викладі нового матеріалу? 4. Як розвиває різні види пам'яті вчитель на уроці?	Використання опорних схем, складання алгоритмів, коротке пояснення. Для розвитку словеснологічної пам'яті для запам'ятовування пропонуються поняття, терміни, схеми; для розвитку емоційної робиться опора на виразність і почуття школяра

Орієнтовний план спостереження за розумовою діяльністю учнів на уроці при формуванні понять

Теоретичні аспекти пам'яті	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
Мислення — це процес пізнання, який полягає у відверненому, узагальненому та опосередкованому відбитті фактів і явищ, у встановленні зв'язків і відносин між ними. Функції мислення: забезпечує розуміння проблеми, вирішення завдань. Види мислення: <i>за формою:</i> наочно-діюче, наочно-образне та абстрактно-логічне; <i>за характером розв'язуваних завдань:</i> теоретичне та практичне; за ступенем розгортання: дискурсивне та інтуїтивне; <i>за ступенем новизни та оригінальності:</i> творче і репродуктивне. Розумові якості: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація, класифікація, абстрагування. Якості розуму: самостійність, гнучкість, широта, глибина, критичність, швидкість.	1. Які поняття необхідно сформулювати вчителю в учнів на даному уроці?	Чітке формування мети уроку. На дошці записані нові поняття.
	2. Як було поставлене перед учнями розумове завдання? Яке значення у розумовій діяльності має ясність завдання? Чи викликав учитель у дітей інтерес до певного завдання? Яке значення емоційного відношення школярів до розумової діяльності для її успішного виконання?	Використання рефлексії та самоаналізу, що допомагають більш повному осмисленню матеріалу.
	3. Із чого почалася робота з оволодіння поняттям? Чи була використана наочність? Як учитель організував сприйняття школярів? Чи були виділені при сприйнятті суттєві ознаки предметів? Як учитель працював над виділенням суттєвих ознак? Які уявлення утворилися в учнів після сприйняття наочного приладдя?	Використання різних інтерактивних методів навчання (дискусія, «мозковий штурм», ігрове моделювання, інтерв'ю, робота в групах).
	4. Як використовував учитель наявні в дітей уявлення і раніше сформовані поняття з тієї галузі дійсності, до якої відносяться сформовані на цьому уроці поняття? Яке значення мають уявлення в процесі формування понять?	Постановка проблемного завдання. Учні дається можливість запропонувати свої шляхи вирішення проблеми.
	5. Які розумові операції допомогли учням опанувати нові поняття? Яка роль аналізу, синтезу, порівняння, абстракції, узагальнення в цьому процесі? Які властивості предметів виділяли учні в процесі аналізу? Як учитель направляв думку учнів на виділення суттєвого? Як учні користувалися порівняннями і які завдання ставили перед собою в процесі порівняння? Чим були викликані ускладнення при узагальненні? Як учитель допоміг школярам абстрагуватися, відволіктися від конкретних предметів та їхніх несуттєвих ознак для узагальнення істотних властивостей даних предметів?	Використовуються питання, що містять конкретні факти для переосмислення інформації.
	6. Яку роль у розумовій діяльності школярів відіграли питання вчителя (ставили перед дітьми завдання, направляли на виконання потрібної розумової операції)?	Використовуються питання на уточнення інформації, а також питання з «відкритим кінцем», які допомагають глибше заникнути у матеріал.
	7. Як учитель перевіряв засвоєння учнями поняття? У чому виявилася розумова операція конкретизації?	Пропонуються питання, які допомагають осмислити ситуацію з різних точок зору.
	8. Яке значення в процесі розумової діяльності учнів мало мовлення вчителя і самих учнів? Чи чітко було сформульоване вчителем завдання? Чи зрозуміли його учні? Як позначалася на відповідях учнів формулювання питання вчителем?	Використання прийому «активний слухач»

Урок-вікторина

Термін "вікторина" визначається як гра, що являє собою ряд питань із різних галузей людської діяльності, які потребують відповідей в усній чи письмовій формі. Оскільки вікторина — це різновид гри, то діти залюбки стають її учасниками.

Проведення уроку-вікторини в початкових класах буде результативним лише за вмілої підготовки вчителем цього уроку.

В основі вікторини лежать запитання, на які мають відповісти окремі учні чи команди, тому від змісту, форми та характеру запитань залежатиме результат вікторини. Складаючи запитання вікторини, вчитель повинен урахувати вік, інтереси, розумовий розвиток, рівень знань учнів свого класу. Володіючи такою інформацією, він зуміє правильно обрати ту тему уроку, яку можна провести у формі вікторини, застосовуючи досвід і знання учнів.

Готуючи урок-вікторину, вчитель не повинен забувати, що головне завдання цієї форми навчання дати учням знання з певної теми. Ця освітня мета уроку має в першу чергу враховуватися при побудові запитань. Вони мають бути правильними з теоретичного і методичного поглядів, базуватися на сучасних досягненнях у Здоров'язбережувальній освітній галузі, містити доступні дітям терміни, елементи дослідів.

Усі питання вікторини повинні бути цікавими і нестандартними. Слід уникати сталих форм запитання на зразок: "Дайте визначення...", "Назвіть...", "Розкажіть...". Під час формування запитань учитель може використати ілюстрації, роздавальний матеріал, твори мистецтва і літератури, ТЗН. Запитання вікторини мають поєднувати теоретичні знання і практичні вміння з «Основ здоров'я», міжпредметні зв'язки та досвід учнів.

Урок-вікторина має характер змагання, що також повинно впливати на побудову запитань. Для активнішого змагання запитання вікторини слід формувати чітко, конкретно, без зайвих слів. Лише в такому випадку учні зможуть дати швидку відповідь.

Ще одною важливою умовою ефективного проведення вікторини є вмiле її втілення. Насамперед учитель повинен попередити учнів про те, що у них буде урок-вікторина з певної теми, щоб вони могли заздалегідь підготуватися до неї. На уроці слід залучити до роботи всіх учнів. Цього можна досягти, поділивши клас на кілька команд з невеликою кількістю учасників, де кожен член команди виконуватиме певне завдання.

Не менш важливим є підбиття підсумків вікторини. Логічним закінченням уроку-вікторини повинно бути оголошення переможців і оцінювання учнів.

Використання уроку-вікторини в процесі викладання курсу «Я досліджую світ» має широкі можливості. Практичне спрямування даного курсу, його міжпредметні зв'язки, використання знань учнів допомагають учителям в процесі навчання проводити урок-вікторину як повноцінне заняття, що має свою мету і виконує поставлені завдання. Ця нестандартна форма організації навчання сприяє розвитку інтересу до вивчення природи, збагачує мислення і мовлення дітей, допомагає кращому запам'ятовуванню інформації, виробляє в учнів практичні вміння і навички.

Урок-вікторину доцільно використовувати, на нашу думку, як підсумковий до певного розділу. Назвемо деякі теми для таких уроків: «Наодинці вдома», «Сигнали регулювальника», «Негативний вплив шкідливих звичок на здоров'я».

Підсумовуючи сказане, слід зауважити, що хоча підготовка вчителя до вікторини є досить тривалою і нелегкою, але саме ця форма проведення уроку дозволяє йому активно керувати навчальним процесом, а не бути одноосібним інформатором.

Урок типу КВК

Це своєрідна гра-змагання команд веселих і кмітливих, що розгортається на уроці. Характерною ознакою такого уроку є його насиченість позитивними емоціями. Безперечно, що урок, повний емоцій, на довгий час збережеться у пам'яті учнів. До того ж, він сприяє засвоєнню знань, розвиває активність, спостережливість, дотепність.

Для уроку-КВК притаманними є певні особливості, які відрізняють його від усіх інших типів нестандартних уроків і які слід урахувати під час його підготовки та проведення.

Перш за все треба організувати, як мінімум, дві команди, які братимуть участь у КВК. Команди повинні знайти собі цікаві назви та обрати капітанів. Обрання капітана — досить важливий етап у створенні команди. Адже капітан повинен добре знати природознавство, бути спостережливим, веселим, енергійним, кмітливим, активним. І що головне — користуватися авторитетом серед членів команди й уміти організувати учнів на виконання різних завдань.

Ініціативу до створення команди повинні виявити самі учні, але вчитель має провести контроль та корекцію цього процесу, щоб утворені команди були рівносильними. Інакше урок-КВК, ще не відбувшись, буде приречений на невдачу, а в гіршому випадку — ще й на озлоблення чи ворожнечу нерівносильних команд.

Другим важливим моментом уроку-КВК є наявність журі, яке оцінюватиме гру команд. Склад журі може бути різноманітним, включати і вчителя-класовода, і учнів з активу класу, старшокласників, а також запрошених представників адміністрації школи, батьків. Головним критерієм під час формування складу журі повинна бути не його кількість, а об'єктивність.

Чи не найважливішим для уроку-КВК є вдалий вибір його теми і змісту змагань. Тему варто обирати таку, що її учні добре засвоїли на попередніх уроках. Іноді темою уроку-КВК може бути частина будь-якого розділу. Наприклад, у формі уроку-КВК можна провести такі теми, як «Безпека велосипедиста», «Позитивні і негативні емоції».

Щодо змісту уроку-КВК, то його повинні формувати такі конкурси, які б мали триєдину мету (навчальну, виховну, розвивальну) і за тривалістю вмістилися б у відведений для уроку час. Саме при формуванні змісту уроку-КВК не варто забувати, що це урок, а не виховний захід, тому необхідно дотримуватися всіх функцій і завдань навчального заняття.

Серед завдань-конкурсів можуть бути такі:

- поясніть термін;
- продемонструйте дослід;
- доведіть і т.п.

Але саме формулювання завдань-конкурсів повинно бути нестандартним, цікавим, веселим. Цьому сприятиме використання жартів, загадок, уривків пісень, фрагментів казок, кінофільмів тощо. Так, наприклад, пропонується відгадати такі загадки:

Не золото, а найдорожче.

(Життя й здоров'я)

Двадцять красних,

Тридцять сильних,

П'ятдесят мудрих,

А сто дурних.

(Роки життя людини)

Визначаючи зміст конкурсів, учитель повинен урахувати пропозиції та ідеї учнів. Обов'язковим етапом проведення уроку-КВК є підбиття підсумків. На цьому етапі журі проводить оцінювання команд, визначає переможця. Учитель звертає увагу на помилки суперників. Шкала оцінювання конкурсів також розробляється вчителем.

Урок-конференція

Як відомо, конференція — це збори, нарада представників урядових, громадських, наукових організацій для обговорення та розв'язання певних питань.

Поняття "урок-конференція з курсу «Я досліджую світ»" є звуженим і означає те, що учні вивчають на уроці; ті питання і проблеми, які ставить перед ними нова тема.

Уроку передуює обов'язкова самостійна підготовка учнів. Окремі з них за дорученням учителя вивчають задане питання з наукової та художньої літератури, періодичних видань.

Таким чином, володіючи інформацією з різних джерел, учитель разом із учнями будує урок-конференцію. Замість одноосібного викладання матеріалу відбувається обмін тими знаннями, які здобули учні. Вчитель лише коригує, підсумовує і узагальнює.

Водночас слід зауважити, що в жодному разі не можна перетворювати такий урок на доповідь школярів. На уроці-конференції повинно бути обговорення нової інформації, а не лише її повідомлення. Тому перед кожним наступним "виступом" учня вчитель має двома—трьома реченнями ввести клас у коло питань, яке він розкриє, зосередити увагу дітей на головному.

Таке чергування виступів учнів, обговорювання класу та повідомлення вчителя сприяють легшому засвоєнню інформації.

Дуже добре, коли на уроці-конференції виступи школярів складаються не лише із словесних розповідей. Кожну розповідь може супроводжувати показ таблиці, ілюстративний матеріал чи наочний посібник. Іноді учні, розподіливши між собою ролі на уроці, стають одні повідомлювачами, а інші відповідальними за практичне виконання певного завдання.

Практичні завдання можуть бути різноманітні, залежно від теми конференції. Це може бути виготовлення колекції, підготовка роздаткового матеріалу, проведення практичних робіт, повідомлення цікавих фактів, демонстрування виробів і ін..

Важливо звернути увагу, що на уроці-конференції учні мають почуватися рівноправними господарями. Адже вони не просто відповідають на запитання, виконують завдання, а допомагають учителеві проводити урок. Тому використання такої форми роботи виховує у школярів самостійність, повагу до співрозмовника, розвиває вміння слухати, виділяти головне, вміння довести свою думку. Виступи учнів у ролі вчителя впливають на формування особистості школяра, допомагають краще зрозуміти свої права і можливості.

Отже, урок-конференція у початкових класах — це перша сходинка до наукової діяльності майбутніх науковців, дослідників.

Урок-подорож

Поняття "подорож" охоплює такий зміст: поїздка або пересування пішки поза межі перебування, але тільки в уяві, подумки, за допомогою власної фантазії і за сприянням тих факторів чи умов, які оточують учня. При уявній подорожі може відбуватися все те, що супроводжує кожную справжню подорож — яскраві враження, позитивні емоції, цікаві зустрічі. Учні сидять у класі за партами і одночасно вони подорожують за допомогою вказівок і порад учителя. Тут учитель уже виступає в ролі капітана корабля, штурмана, ведучого і т.д., а школярі є мандрівниками, які, слідуючи вказаному вчителем курсу, подорожують у просторі або часі. Юні мандрівники зустрічаються з новими явищами, спостерігають цікаві процеси, ознайомлюються з різноманітними життєвими ситуаціями, роблять висновки і узагальнення.

Основний позитивний момент уроку-подорожі полягає в тому, що учні відчують себе мандрівниками-дослідниками, першовідкривачами, вченими-науковцями, які вирішують важливу проблему. Вони самі роблять висновки, підсумки-узагальнення. Самостійно можуть відповісти, наприклад, на запитання:

- Чому людина чхає?
- Чому від стану зубів людини залежить її здоров'я?

Таким чином, проведення уроків-подорожей розвиває в учнів спостережливість, вміння робити підсумок та висновки, шукати зв'язки між наслідками і причинами, по-своєму трактувати певне явище. Крім того, урок-подорож сприяє розвитку уяви і фантазії, мови і мислення, інтересу до вивчення оточуючого світу.

Головним і найскладнішим завданням учителя на уроці-подорожі є створення такої обстановки, за якої учні уявили б себе справжніми мандрівниками. Для цього він повинен дібрати і майстерно поєднати ілюстративний матеріал, магнітофонні записи, діафільми та представників живої природи. Дітям набагато легше буде уявити себе у справжній подорожі, якщо вони, наприклад, переглядатимуть фотографії, малюнки, відеозаписи гір та гірської місцевості, прослухають спів птахів, записаний на магнітній стрічці.

Дуже добре, коли проводити урок-подорож учителям допомагає учень старших класів чи лаборант. Діяльність цих "екскурсоводів" забезпечить учням повноцінну картину подорожі і допоможе залучити до активної співпраці більшу кількість учнів.

Слід зауважити, що в жодному разі вчителі не повинні замінювати уроки-подорожі та уроки-екскурсії одні одними. За своєю основою ці поняття подібні, але сама форма їх втілення докорінно відрізняється. Урок-екскурсія проводиться в іншій зовнішній обстановці, за межами класу. Під час уроку-подорожі учні залишаються в класі, але вони подумки перебувають у лісі чи на березі річки. Урок-подорож слід застосовувати в тих випадках, де неможливо провести екскурсію.

Зразки розробок нестандартних уроків з здоров'язбережувальної освітньої галузі

ЗДОРОВ'Я - НАЙДОРОЖЧИЙ СКАРБ

Урок-конференція з "Я досліджую світ" у 4 класі

Тема. Вплив куріння на здоров'я.

Мета. Формувати в учнів негативне ставлення до куріння, розкрити його шкідливість для здоров'я. Розвивати бажання вести здоровий спосіб життя. Виховувати уміння чинити розсудливо в різних життєвих ситуаціях; здатність протистояти шкідливим звичкам.

Обладнання: інтерактивна дошка, результати соціологічних досліджень (таблиці).

Хід уроку

I. Організація класу.

II. Повідомлення теми і завдань уроку.

1 учень.

Яке то щастя прокинутись зрання
І знати, що здоровий тілом і
душею,

Радіє сонце, усміхається Земля
І небо мріє вдалині над нею.

2 учень.

Нема нічого кращого на світі,
Ніж дивне щастя жити на Землі.

В здоров'ї кожній квіточці радіти
І посміхатись навіть уві сні.

3 учень.

Безцінний скарб, що ми здоров'ям
звемо,
Із юних літ нам треба берегти.

Адже нічого більше нам не треба,
Щоб тільки всі були здорові ми

Вчитель. Найдорожчий, безцінний скарб, що має людина — це здоров'я. Народна мудрість так і говорить: "Здоров'я — всьому голова", а здоров'я дітей — це "голова" здоров'я майбутніх поколінь. Але часто людина забуває про це, а інколи навіть і не здогадується, що своїми діями завдає шкоди не тільки своєму здоров'ю, а й здоров'ю оточуючих. А що ж шкодить нашому здоров'ю? Які шкідливі звички ви можете назвати? *(Відповіді учнів).*

Для того, щоб проінформувати вас про ту шкоду, яку завдають собі й оточуючим люди-курці, ми скликали прес-конференцію, в якій беруть участь кореспонденти, лікар, експерти, соціолог, історики, еколог і ви, учні 4 класу Височанського НВК. Спробуємо подивитися на цю проблему по-дорослому : дамо відповідь на запитання: Чи варто курити?

III. Сприймання та усвідомлення навчального матеріалу.

Кореспондент 1 *(соціологу)*. Чому паління вважається соціальною проблемою?

Соціолог. Паління, дійсно, соціальна проблема. Адже суспільство можна умовно поділити на дві частини: ті, хто палить і ті, хто не палить. Перша

частина шкодять своєму здоров'ю і здоров'ю іншої частини, так званих "пасивних курців". Адже в кожному місті на вулиці, в парку, на зупинках можна зустріти курців. Дим, який вдихають оточуючі їх люди, таїть у собі небезпеку. Вони пасивно приймають у себе ту отруту, яка є компонентом запаленої цигарки. Один курить — десять людей страждають.

"Цигарка" (учениця). А чому це мене не запросили на конференцію? Як ви можете говорити про мене без мене?

Звусь я просто — Сигарета.

Я красива, сильна, дужа.

Як цукерка, як монета

Дуже всім потрібна, друже.

Їдким димом пробираюсь

І отруюю людину.

Серце й мозок задурманю,

Аж забудуть час і днину.

Сильних я сама боюсь

І до них не підступлюсь.

Підманюю слабаків,

Особливо дітлахів.

В них я сили набираюсь,

Щоб прожити сотні літ.

Всіх згубити постараюсь —

Ось такий мій вам привіт!

Кореспондент 2. Яка самовпевненість! І чому це вона говорить, що живе сотні літ? (*Звертається до історика*). Звідки й коли прийшло до нас це лихо?

Історик 1. У 1492 році трапилась надзвичайна подія... (*Учні говорять яка*). Так, Христофор Колумб пристав на своїх кораблях до одного з островів невідомого материка. Матроси з цікавістю спостерігали, як індіанці, відганяючи москітів, випускали з туго закручених трубочок дим. Але, як потім з'ясувалось, цей дим вважався святим. Тому при зустрічі, в знак доброї волі, всі мали викурити "трубочки миру". В іншому разі, це було б проявом ворожого ставлення до господарів.

Тому відмовитись європейцям, на чолі з Христофором Колумбом, було просто неможливо. Але зразу ж після цього в них виникли неприємні симптоми: кашель, нудота, запаморочення, фізична слабкість. Та поступово ці симптоми отруєння почали зникати, і частина матросів звикла до куріння.

Під час другої подорожі Христофора Колумба і його команди до них приєднався іспанський монах Роман Пано, саме він завіз насіння тютюну до Іспанії. Рослини використовували як декоративні. Далі тютюн подорожує по Європі і йому приписують чудодійні, лікувальні властивості. Але скоро це захоплення змінилось на яскраве розчарування.

Адже, "якщо спочатку тютюн викликає сон, знімає втому, полегшує дихання, заспокоює біль" — як писалося в 1548 році в одній з іспанських книг, то пізніше з'ясувалося, що він шкідливий і навіть небезпечний.

Тому, вже в 1680 році французький король Людовік XII видає декрет про заборону цього зілля. Така ж ситуація була і в інших країнах Європи.

Кореспондент 3. Але хотілося б дізнатися, як тютюн потрапив до нас.

Історик 2. На територію Росії, до складу якої входила Україна, тютюн був масово завезений англійцями й німцями в XVII ст. Хоча перші спроби його завезення й використання були ще за часів Івана Грозного. Та палити категорично заборонялося. Курців прилюдно сікли на майданах і навічно

Але хоч би як старалися лікарі, хоч би які новітні технології використовували, ніщо не допоможе тому, хто забув, що запалена цигарка - це ціла хімічна фабрика. Тому, якщо людина викурює більше трьох пачок цигарок за день - втрачає 8 років життя, якщо одну — 6 років, якщо менше пачки — 3 роки.

Учень.

Є ще думки й такі,
Що навмисні ці плітки.
Що родич ваш прожив сто літ,
Хоч він "димів", як теплохід.
1 все життя той дим вдихав,
Та ще не завжди смачно їв.
На "болячки" не нарікав

І не ходив до лікарів.
Та можу я сказати напевно,
Що хвалитесь ви цим даремно.
Бо якби родич ваш ще й не палив,
То років тридцять би іще прожив.

Кореспондент 2. Я бачу в нашому залі ілюзіоніста. Хотілося б вислухати його.

Ілюзіоніст. Я артист. Моє мистецтво виражається засобом, що має назву фокус, омана. Та це не має нічого спільного з тими Ілюзіями, які сприяють тютюнопалінню. А виходьте-но, розкажіть про себе.

Учениця 1. Я - Ілюзія № 1 - підтримую курця в його спробі перебороти всі труднощі, заспокоївши мозок тютюновим димом.

Учениця 2. Я - Ілюзія № 2 - сильніша за всіх, бо переконую, що курити це престижно, це ознака дорослості і сміливості.

Учениця 3. Я — Ілюзія № 3 — твердо переконана, що, незважаючи на згубну дію тютюну, моєму організму ніщо не загрожує.

Учениця 4. Я — Ілюзія № 4 — курці нікому не завдають шкоди.

Еколог. Е, ні! Це неправда.

Щорічно в атмосферу Землі виділяється 720 тонн найсильнішої отрути синильної кислоти, 384 тис. тонн аміаку, 108 тис. тонн нікотину, 500 тис. тонн чадного газу. І це далеко не повний перелік шкоди тютюнопаління для планети.

Якщо в приміщенні площею 35 м викурено 3 цигарки, то "індекс свіжості" повітря знизиться на 68%.

Щороку від хвороб, спричинених курінням, помирає 1,5 млн. людей.

(Дані на інтерактивній дошці).

Вчитель. Всяку біду легше подолати, якщо взятися за неї дружно. Що ж потрібно зробити, щоб люди перестали труїти себе й інших? Як упоратися з цією проблемою?

Учні висловлюють свої пропозиції.

(Скоротити посіви тютюну, заборонити курити в громадських місцях, дати пораду всім: втікай від цигарки, сказати: "Ні!" шкідливій звичці, займатись спортом, поставити перед собою питання: "Курити чи жити?", закрити всі тютюнові фабрики, заборонити рекламу цигарок, написати листа Президенту. Щоб він звернув увагу на цю проблему.)

Вчитель. Верховна Рада України видала закон "Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення" від 22 вересня 2005 року.

Можливо, це дасть поштовх до вирішення даної проблеми.

Бальтасар Грасіан сказав: "Немає людини настільки довершеної, що ніколи не знадобиться їй порада. Хто нікого не слухає - дурень невинуватий". А які б поради дали ви своїм знайомим, родичам, які вже набули цієї шкідливої звички?

Робота в групах. Порада кожної групи зачитується Кореспондент 3. Маю запитання і завдання для кожної групи. Порадьтеся і дайте своє пояснення, як ви розумієте такі вислови (записи на інтерактивній дошці).

1. "Той, хто може перемогти іншого — сильний, той, хто може перемогти самого себе воістину могутній". (Стародавній китайський мудрець Лао То).

2. "Від куріння тупієш. Куріння — гарна річ для бездіяльних людей". (Й.Гете).

3. "Цигарка — це бікфордів шнур, на одному кінці якого вогник, а на іншому — дурник". (Бернард Шоу).

IV. Підсумок уроку-конференції.

- Чи варто палити?
- Як ти протистоятимеш пропозиції закурити?
- Складання діалогу "Вчись сказати "Ні!", робота в парах.

V. Домашнє завдання.

Вчитель. Хочу закінчити наш урок віршем Надії Красоткіної:

Дитя цигарку витягає,	Хлопчина в організм запхав,
Бо хочеться дорослим стать.	В залежності від цигарок
Та сильним, гарним він не стане	Сидить хлопчина, як в капкані.
Бо зріст сповільнюватись	Позеленів, мов огірок,
стане.	Тепер над ним цигарка — Пані.

Усе, що в світі є погано,

Закликаю вас пам'ятати про цього хлопчину і ні-коли-ніколи не бути схожими на нього. Хай життя вам дарує справжню радість! Дякую всім учасникам конференції за співпрацю.

Знаки регулювальника

Урок-гра

Мета. *Познайомити учнів зі знаками регулювальника, розвивати вміння правильно розуміти знаки регулювальника. Закріпити знання учнів з правил дорожнього руху. Виховувати обережність при переході вулиць, повагу до дорослих.*

Обладнання. *Дорожні знаки, ребус «Незабудка», плакати «Правила дорожнього руху», циліндри зі знаками світлофора, міліцейський кашкет і жезл, дорожня розмітка вулиці, іграшкові автомобілі, костюми до казки «Колобок», кросворд.*

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Повторення вивченого.

1. Читання вірша «Дорожня азбука міста».

Завдання. За змістом вірша визначити тему уроку.

Місто, в якому	Ось вона, азбука,
З тобою живем,	Треба всю знать,
Можна по праву	Вздовж тротуару,
Зрівнять з букварем.	Глянь, знаки висять.
Азбуку вулиць,	Азбуку міста
Розкривши для нас,	Завчи до ладу,
Місто уроки	Щоб не потрапити
Дає повсякчас.	Раптом в біду.

2. Вступна бесіда вчителя.

У нашому місті 2 млн. 600 тис. жителів. Кожного дня люди виходять на вулиці: поспішають на роботу, до магазинів, у школу, у дитсадочки, на стадіони.

- Як одним словом можна назвати всіх людей на вулиці?
- Які знаки пішоходів вам відомі?

(Учні виходять до столу і знаходять знайомі знаки, пояснюючи, що вони означають).

- Пригадайте, як можна перейти маленьку вулицю без розміток.

(Подивившись на ліво, дійти до середини вулиці, зупинившись, подивитися на право і перейти вулицю).

- Пригадайте, як можна перейти вулицю. *(По розмітці-зебрі, по підземному переходу).*
- Про що нас попереджають плакати?

(не можна гратися на вулиці, особливо треба бути обережним взимку. На дорозі слизько, автомобілі не можуть швидко зупинитися. Не можна чіплятися на автомобілі).

- Що допомагає переходити вулицю? *(Світлофор)*

3. Читання вірша «Світлофор» учнями.

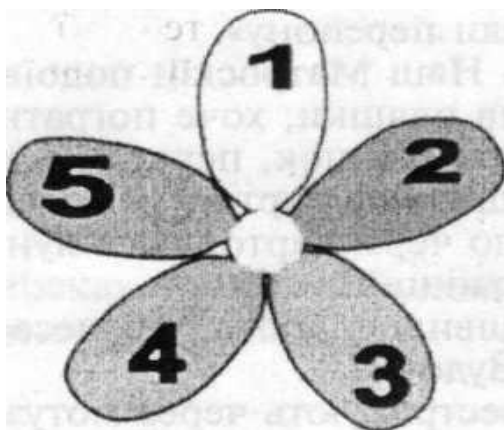
Завдання. Згадайте ще раз про помічників світлофора.

Ці сигнали треба знати,	Мають вмиль уважними стати,
їх уміє посилати світлофор.	Зосереджено чекати.
Як червоним вічком сяю —	А коли зеленим світить
Всі машини зупиняю,	Значить шлях уже відкрито —
Всі тролейбуси, трамваї.	Можем сміло я і ти
Коли жовті шлю привіти —	Через вулицю іти.
Всі тоді — дорослі й діти —	

4. «Незабудка».

Завдання. Вибрати правильну відповідь.

1. **Тобі треба перейти вулицю. Ти;**
 - а) швидко її перебіжиш;
 - б) будеш повільно йти між машинами;
 - в) спустишся у підземний перехід.
2. **Ти з друзями хочеш пограти у м'яча;**
 - а) гратимете на дорозі, коли не їздять машини;
 - б) підете грати на стадіон.
3. **Як ти обійдеш автобус, тролейбус?**
 - а) спереду;
 - б) позаду.
4. **Коли дітям можна їздити на велосипеді по проїжджій частині?**
 - а) після 14 років;
 - б) коли немає міліціонера;
 - в) коли захочеться.
5. **На який колір світлофора можна перейти вулицю?**
 - а) жовтий;
 - б) зелений;
 - в) червоний.

III. Вивчення нового.

1. Вступна бесіда. Уявіть собі, що світлофор зламався, підземного переходу немає, їздять машини, створюються незручності. Хто допоможе?
(Міліціонер, регулювальник.)
—Що має при собі регулювальник?
—Як ця паличка називається?
(За допомогою учня вчитель має показати дії, жести регулювальника для пішоходів і транспорту)
2. Тренувальні вправи на засвоєння жестів регулювальника.
Для пішоходів. Для автомашин.
Спільно для машин і пішоходів.
3. Розгадування кросворду.
 1. Людина, яка керує рухом машин і пішоходів.
 2. Учасник дорожнього руху без транспорту.
 3. Паличка, помічниця регулювальника.

4. Триокий помічник пішоходів.
5. Розмітка шосе для переходу.

4. Усна подорож по вулицях до театру.
- Як перейти вулицю?
- Як сісти у транспорт?
- Кому поступитися місцем?

IV. Підсумок уроку. Казка «Колобок».

Вчитель. Жили дід та баба, і нічого у них не було.

Дід. Бабо, спечи колобка.

Баба. А з чого я його спечу — нічого ж немає.

Дід. Пошукай по кутках, може знайдеш.

Вчитель. Пошукала баба по кутках і спекла колобка. Поставила на столі, нехай охолоне. Сидів колобок, сидів, набридло йому, тож вирішив він піти погуляти.

Дід та Баба. Колобок, Колобок, куди ти? На вулиці багато машин.

Колобок. А я не боюся нічого!

Вчитель. Побіг Колобок дорогою. Назустріч йому Заєць.

Заєць. Колобок, колобок, я тебе з'їм.

Колобок. Не їж мене, я тобі пісеньку заспіваю.

Заєць. Заспівай.

Колобок.

Я — Колобок, рум'яний бік.

Я від діда втік.

Я з борошна спечений,

І від тебе утечу.

Я маслом змащений.

І знову вибіг на дорогу.

Я від баби втік,

Заєць. Колобок, обережно! Червоне око в світлофора.

Колобок. А я нічого не боюся.

Вчитель. Біжить Колобок далі. Назустріч йому Вовк.

Вовк. Колобок, Колобок, я тебе з'їм.

Колобок. Не їж мене, я тобі пісеньку заспіваю.

Заєць. Заспівай.

Колобок.

Я — Колобок, рум'яний бік.
Я з борошна спечений,
Я маслом змащений.
Я від баби втік,

Я від діда втік,
Я від Зайця втік.
І від тебе утечу.
І знову вибіг на дорогу.

Вовк. Почекай, жовте світло не дозволяє!

Колобок. А я нічого не боюся.

Вчитель. Біжить Колобок далі. Назустріч йому Ведмідь.

Ведмідь. Колобок, Колобок, я тебе з'їм.

Колобок. Не їж мене, я тобі пісеньку заспіваю.

Заєць. Заспівай.

Колобок.

Я — Колобок, рум'яний бік.
Я з борошна спечений,
Я маслом змащений.
Я від баби втік,
Я від діда втік,

Я від Зайця втік,
Я від Вовка втік,
І від тебе утечу.
І знову вибіг на дорогу.

Ведмідь. Почекай, не біжи, машин багато!

Колобок. А я не боюся.

Вчитель. І побіг Колобок далі. Назустріч йому Лисиця.

Лисиця. Колобок, Колобок, я тебе з'їм.

Колобок. Не їж мене, я тобі пісеньку заспіваю.

Заєць. Заспівай.

Колобок.

Я — Колобок, рум'яний бік.
Я з борошна спечений,
Я маслом змащений.
Я від баби втік,
Я від діда втік,
Я від Зайця втік,
Я від Вовка втік,
Я від Ведмеда втік.
І від тебе утечу.

Лисиця. Щось я погано чую. Сядь мені на носок, заспівай іще разок.

(Колобок сідає Лисиці на носик, співає. Лисиця хоче його з'їсти, він виривається і тікає. Чути скрегіт гальм, стукіт, сирени машини, «швидкої допомоги». Виходять на сцену Колобок і Лисиця, всі перев'язані, з милицями. Плачуть).

Колобок і Лисиця. Тепер ми добре знаємо, що треба виконувати Правила дорожнього руху. Ми більше не будемо неслухняними.

Висновок. Пішоходи повинні бути дисциплінованими, знати сигнали світлофора і сигнали регулювальника.

Система пізнавальних завдань на прикладі формування понять з курсу «Я досліджую світ»:

Людина та її здоров'я

На першому етапі (мотиваційна та змістова підготовка учнів до формування поняття) вчитель застосовує такі пізнавальні завдання, які збуджують і закріплюють у дітей позитивні емоції у процесі засвоєння нового поняття (зокрема, уривки з оповідань, загадки, прислів'я, ребуси, кросворди, досліди тощо), викликають інтерес, допитливість, бажання до самостійного розмірковування і, як наслідок, формують стійке прагнення до пошукової діяльності у даному процесі. А також завдання, що передбачають виявлення в учнів глибини і міцності програмових знань та вмінь, які необхідні у процесі формування нового поняття, а також готовність учнів до засвоєння змісту та обсягу цього поняття. Це потребує спеціального запровадження на даному етапі активізуючих запитань, завдань, які мають випереджуючий характер, поєднання репродуктивних, частково-пошукових і продуктивних завдань.

Однак зауважимо, що мотивація діяльності не завершується на цьому етапі, а здійснюється упродовж процесу формування поняття з курсу «Я досліджую світ».

Завдання для першого етапу

1. У ребусі зашифровано слово, яке стане опорним у ході вивчення даної теми. З'ясуй його назву.

2. Якщо ви почуєте ознаку здоров'я, плескайте в долоньки, а якщо ні сидіть тихо:

- нічого не болить;	- кашель;	- дзвінкий голос;
- пружні м'язи;	- добрий апетит;	- поганий апетит .
- вільні рухи;	- гарний настрій;	
- дратівливість;	- біль у горлі;	

3. Розв'яжи

кросворд:

1. Комплекс фізичних вправ, що виконуються вранці.
 2. Прозоро рідина для пиття, вмивання.
 3. Звичайне положення тіла людини в стані спокою та в русі.
 4. Розпорядок добової діяльності школяра.
 5. Городні плоди, що містять вітаміни.
 6. Заходи, щодо підвищення імунітету людини за допомогою сонця, повітря, води.
 7. Здоровий колір шкіри, щік.
 8. Процес уживання їжі.
- Яке слово отримали у виділених клітинках? (Здоров'я)
 - Що найбільше сприяє зміцненню і збереженню здоров'я людини?

Другий етап (організація чуттєвого сприймання предметів і явищ, які складають загрозу для життя та здоров'я людини) забезпечують пізнавальні завдання, пов'язані з добором і демонстрацією дітям предметів та явищ, які за змістом повинні відповідати змістові того поняття, що формують здоров'я. Ці завдання допомагають учням побачити незмінність істотних ознак вибраних об'єктів чи явищ і змінність неістотних. Вибрані об'єкти, як засіб унаочнення у пізнавальному завданні, мають за своїм змістом зацікавлювати дітей, викликати у них позитивні емоції, естетичні почуття.

В іншому випадку, до сприймання слід підготувати дітей з допомогою різних завдань і запитань, які одночасно можуть актуалізувати опорні знання, для сприймання необхідних ознак через живе та друковане слово. Для створення основи для усвідомлення тексту під час такого опосередкованого сприймання необхідно дібрати завдання, які активізують опорні знання, життєвий досвід дітей через посилення на місце і час безпосереднього сприймання об'єктів, про які йдеться.

Якщо у матеріалі розділу, теми логічно вичленовуються окремі взаємопов'язані елементи знань, то на цьому етапі варто вдаватися до розв'язання проблемних завдань.

Чуттєве сприймання має усвідомлюватися молодшими школярами, тобто у свідомості дитини повинна відобразитися сутність окремих предметів і явищ реального світу або їх груп, їх взаємозв'язки і залежності. Проте, на даному етапі це здійснюється на рівні аналізу зовнішніх ознак і властивостей об'єктів та явищ, виявлення залежностей між ними.

Завдання для другого етапу

1. Гра «Так чи ні?»

Обґрунтуйте свою думку:

- а) промочивши ноги, можна легко застудитися (так);
- б) ранкова гімнастика та вітаміни зміцнюють організм (так);
- в) не можна під час дощу виходити з дому (так);
- г) від грипу може вберегти ватно-марлева пов'язка (так);

д) поганий настрій зміцнює здоров'я (ні).

Розглянь зображення дітей на малюнках. Зроби висновок про стан їх здоров'я.

Обговорення ситуацій

а) Мій друг Івась каже: «Добре бути хворим: можна до школи не ходити, мама цілий день удома, усі приносять ласощі». Що можна відповісти на це другові?

б) Моя мама завжди каже: «Здоровий не знає, який він багатий». А коли хтось не слухає порад дорослих, каже: «Хто добрий порад не слухає, той потім і на пальці дмухає, та пізно».

- Як ви це розумієте?

4.Бесіда за малюнком.

- Чи є у вашому оточенні літні або немічні люди?

- Якщо є, то як ви про них піклуєтесь, як їм допомагаєте?

- Оцініть вчинки дітей, зображених на малюнку. Щоб ви сказали дітям, якби стали свідком таких подій?

- Як потрібно ставитись до людей із фізичними вадами?

Наступні етапи процесу формування понять з курсу «Я досліджую світ», (організація розумової діяльності, спрямованої на виділення істотних ознак поняття, узагальнення і словесне визначення суті поняття, позначення його відповідним терміном, введення сформованого поняття у систему знань) забезпечують пізнавальні завдання, що сприяють осмисленню змісту та обсягу понять, які формуються, тобто виявленню його істотних і неістотних ознак, виділенню істотних та встановленню взаємозв'язків і взаємозалежностей між ними, а також між сформованим поняттям та іншими формами знань (фактами, уявленнями, поняттями).

Серед різних типів пізнавальних завдань на цих етапах переважають завдання на: порівняння, аналогію, визначення головного, узагальнення і конкретизацію, виявлення і встановлення родовидових, причиново-наслідкових, функціональних, просторових зв'язків між поняттями в середині системи понять та поняттями й іншими елементами знань.

Виконання таких завдань потребує сформованості в учнів загально-пізнавальних умінь (аналізувати, порівнювати, виділяти головне, узагальнювати, встановлювати різного роду зв'язки та відношення).

Наведемо приклади пізнавальних завдань для кожного з них етапів (третій, четвертий, п'ятий).

Завдання для третього етапу

1.Гра «Квітка здоров'я»

Дитина обирає пелюстку будь-якого кольору, на зворотному боці якої написана певна фізична характеристика людини. Діти пояснюють, як розуміють цю характеристику. Як можна її розвивати?

(Написи на пелюстках: витривалість, спритність, швидкість, сила, фізичне здоров'я.)

2. У статті підручника, прочитай абзац. Випиши істотні ознаки здорової людини.

3. Підкресли істотні ознаки дотримання правил сидіння за партою:

Розкажу вам зараз, діти,	Про здоров'я треба дбати
Дуже правила прості.	Поки ви іще малі!
Як за партою сидіти	Малювати є бажання,
Це потрібно у житті.	Але правила є теж.
Як іде урок читання,	Сісти треба тут красиво,
Книжку рівно покладіть,	Можна й стати за мольберт.
Не сидіть, як знак питання,	Не як-небудь, косо-криво,
Гарно плечі розведіть.	Не складайтесь, як конверт
Спинку рівною тримайте,	Будуть в вас здорові очі,
Рук на книжку не кладіть.	Швидко будете рости.
Голову не нахиляйте,	Хто здоровим бути хоче
Як окличний знак сидіть.	Вмій здоров'я берегти.
Ніг не треба закладати,	Зараз буде малювання.
Опустіть їх до землі.	Дуже любите, авжеж?

Завдання для четвертого етапу

1. Гра «Шифрувальник»

- Розшифрувати речення та записати його в зошиті. (*Їжа - джерело тепла, росту, енергії та здоров'я людини.*)

- Пояснити вислів.

2. Доповни речення.

Для догляду за зубами потрібні:

Берегти зуби потрібно для того, щоб

Якщо не чистити зуби, може

Правильно чистити зуби так:

3. Розв'яжіть граматичні задачі. (*Білки, жири, вуглеводи*).

- Навіщо людині ці поживні речовини?

- Пригадайте якомога більше назв овочів та фруктів, які ви споживали влітку. Що вони дають організму?

- Чому харчування має бути різноманітним?

4. Дібрати назву до кожного малюнка. Позначити порушення. Довести свою думку. Розказати про вживання неякісних продуктів. До чого це призвело? Зробити висновки.

5. Переробіть шкідливі поради на корисні:

а) Якщо твій товариш випадково впав, покажи на нього пальцем, смійся, щоб він бачив, що ти зовсім не засмутився.

б) Ніколи не поступайся місцем старшим.

в) Маленьким не давай проходу ніде, підставляй їм ніжки, лякай, ображай словами.

Завдання для п'ятого етапу. 1. Доповни схему.

Зміцнити здоров'я можна:

1. Займаючись фізкультурою. 2. ... 3.

2. Гра «Магазин»

Треба «купити» тільки ті предмети й одяг. Якими б ви скористалися для прогулянок і розваг у зимовий час. Зробити висновки:

- Яке призначення має зимовий одяг?

- Яким він повинен бути?

- Чому шкідливо занадто утеплюватися?

- Як треба одягати ся для зимових розваг? 3. Скласти перелік якостей, які необхідні для створення доброзичливого клімату в родині.

3. Гра «Вибирай - не поспішай»

Вбери правильне рішення у випадку, якщо від вас залежить життя рідних людей.

4. Придумати малюнок, як прикрасити пакувальну коробку нових цукерок «Щаслива родина».

1) З якою начинкою ви хотіли б зробити цукерки?

2) Що можна зобразити на коробці?

3) Кому можна б було подарувати ці цукерки?

4) Якщо ви були б чарівниками якою незвичайною властивістю ви б наділили цукерки?

5. Скласти коротку розповідь

Познач знайом «✓» свій варіант відповіді

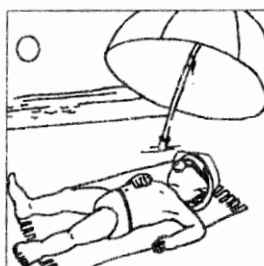
№ 1 ☐

№ 2 ☐

№ 3 ☐

№ 4 ☐

№ 5 ☐

№ 6 ☐

Оцінка отриманого результату

Номер варіанта	Пояснення
1	Сидіння перед телевізором не може бути цілком корисним, якщо ти витрачаш на це забагато часу
2	Якщо ти любиш слухати музику, звертай увагу, чи не заважає вона тобі та іншим виконувати свої справи
3	Навесні нас радують перші теплі дні, але зовсім не варто обирати такий спосіб прогулянки
4	Якщо ти знаєш, у якому співвідношенні має бути прийняття сонячних, повітряних та водних ванн, то твоєму відпочинку ніщо не загрожує
5	Після роботи не забувай про відпочинок
6	За комп'ютером можна виконувати якусь роботу, а можна — гратися. Придивись за часом, який ти витрачаш на сидіння біля монітора, якщо він складає більше ніж 30 хвилин на добу, то це може бути для тебе корисним